

KLAAR VOOR HET CE?

2021-2022

OEFENBOEK VOOR HET CENTRAAL
EXAMEN GESCHIEDENIS VWO
2021-2022

**Goed voorbereid je
geschiedenisexamen
in met de vaardigheden
op zak**

Oefen met vraagsoorten
Schrijf je eigen leerdoelen
Werk met de vragen waar jij moeite mee hebt
Test jezelf met twee oefentoetsen

OEFENOPDRACHTEN, TIPS EN TRICKS EN ADVIES VOOR DE VOORBEREIDING
VAN J OUW CENTRAALEXAMEN GESCHIEDENIS

EEN EXAMEN IS MEER DAN LEERWERK

OP DEZE PAGINA'S :

- 02** INLEIDING
- 03** SOORTEN VRAGEN
- 04** DOELEN SCHRIJVEN
- 06** CHRONOLOGIE VRAGEN
- 14** VERBAND VRAGEN
- 20** CONTINUÛTEIT EN VERANDERING
- 26** BETROUWBAARHEID EN BRUIKBAARHEID
- 32** BRONVRAGEN
- 40** SPOTPRENTEN
- 47** DIAGNOSTISCHE TOETSEN

WAT HEB JE AAN DIT OEFENBOEK?

Je examens kun je op veel verschillende manieren voorbereiden. Het doel van dit oefenboek is dat je jezelf traint om verschillende vraagsoorten te beantwoorden met de vaardigheden die je daarbij nodig hebt. In een examen lijkt soms iedere vraag anders, maar veel vragen lijken op elkaar. Het is jouw taak om de informatie uit een bron of uit je geleerde kennis toe te passen. Bij vergelijkbare vragen moet je dan andere kennis op dezelfde manier toepassen. Bij andere vragen zal je weer een andere aanpak moeten gebruiken.

Dit boek is bedoeld om te trainen met de verschillende soorten vragen. Per vraagsoort kun je in dit boek oefenen en uitleg vinden.

Sommige vragen gaan je misschien al goed af. Je weet daarbij al wat je moet doen en je eigen aanpak gaat goed. Die vragen hoef je dan niet per se te oefenen. Je kunt misschien beter je tijd in andere oefeningen steken, die je wel moeilijk vindt. Op pagina 4 lees je hoe je kunt bepalen wat je nog wel moet oefenen, en wat je kunt overslaan.

Dit oefenboek is het product van:
Judith Smitskamp
Master geschiedenis: educatie en communicatie
Universiteit Utrecht
Masterscriptie

Vooraf: soorten examenvragen

In de examens komen veel verschillende soorten vragen voor. Misschien gaat bij jou wel altijd de ene soort vraag goed, en de andere soort vraag fout. Het is belangrijk om dan te weten om wat voor soort vragen het gaat. Zo kun je oefenen met de vragen waar je moeite mee hebt, en verspil je je tijd niet aan de vragen die vaak wel goed gaan.

1 CHRONOLOGIEVRAGEN

In de examens komen twee soorten chronologievragen voor. De eerste soort is de 'door de tijd heen'-vraag. Vaak kun je deze gebeurtenissen in een bredere context plaatsen en hoef je niet te weten wanneer de gebeurtenissen waren om de vraag te kunnen beantwoorden. Je kunt deze vragen oefenen in **hoofdstuk 1** van dit oefenboek.

De andere soort chronologievraag gaat vaak over één historische context of over één tijdvak. Deze soort vraag is bedoeld om je kennis te toetsen, en wordt daarom niet in dit oefenboek behandeld. Je kunt deze vragen wel op een andere manier oefenen, bijvoorbeeld in de oude examens die op examenblad.nl staan.

Let op!
In dit oefenboek oefen je met vaardigheden. De kennisvragen worden dus niet behandeld in dit boek, en als je bij een bepaalde vraag kennis nodig hebt, zal er naast de vraag aangegeven zijn welk tijdvak je geleerd moet hebben.

2 VERBANDVRAGEN

Bij een verbandvraag is het de bedoeling dat je twee of meerdere factoren aan elkaar kunt verbinden. Er wordt dan bijvoorbeeld gevraagd om een oorzakelijkverband. In **hoofdstuk 2** kun je oefenen met dit soort vragen.

3 CONTINUÏTEIT EN VERANDERING

Bij geschiedenis is het van belang dat je kunt inzien wanneer er sprake is van verandering, en wanneer bepaalde factoren juist hetzelfde (continu) blijven. In examenvragen wordt er dan bijvoorbeeld van je gevraagd dat je de bron gebruikt om een voorbeeld te geven van een continuïteit en van een verandering. Je kunt in **hoofdstuk 3** oefenen met dit soort vragen.

4 BETROUWBAARHEID EN BRUIKBAARHEID

Bij sommige bronvragen moet je bepalen of een bron betrouwbaar is. Er zijn ook vragen waarbij je moet bepalen of een bron bruikbaar is. Dit zijn twee verschillende kenmerken van een bron, die afhankelijk zijn van veel factoren. Oefen met dit soort vragen in **hoofdstuk 4**.

5 BRONVRAGEN

Er zijn bij de examens altijd veel bronvragen. Bronvragen overlappen vaak met andere soort vragen. Aan de hand van de bron moet je dan een verband leggen, continuïteit of verandering aantonen of de betrouwbaarheid beoordelen. Oefen met dat soort bronvragen in de andere hoofdstukken. Er zijn ook andere soort bronvragen. Er wordt bijvoorbeeld gevraagd naar de mening van de auteur, of je moet een citaat uit de bron noemen om een gegeven te onderbouwen. De bronnen kunnen ook beeldbronnen zijn. Dan moet je verwijzen naar iets wat je ziet. Al dit soort vragen gaan over verschillende vaardigheden die nodig zijn om bronnen te begrijpen en interpreteren. Oefen met deze vaardigheden in **hoofdstuk 5**.

6 SPOTPRENTEN

Bij een vraag waarbij de bron een spotprent is, moet je veel vaardigheden combineren. Ook moet je bepaalde kennis hebben, bijvoorbeeld van de symboliek in de prent. In de vraag wordt meestal gevraagd naar het onderwerp van de prent en/of naar de mening van de auteur. Je kunt met deze vragen oefenen in **hoofdstuk 6**.

Bij ieder hoofdstuk vind je een uitgebreidere uitleg van de vraagsoort.

7 KENNISVRAGEN

Kennisvragen zijner in alle soorten en maten. Vaak wordt er in één examenvraag zowel kennis als een vaardigheid gevraagd. Je moet dan bijvoorbeeld een kenmerkend aspect koppelen aan de bron, én deze keuze met een bronverwijzing toelichten. Kennisvragen komen in dit oefenboek niet apart aan de orde. Als je bij een vraag bepaalde kennis nodig hebt, staat het aangegeven.

Wat ga je oefenen?

Stel je eigen doelen op en oefen met de vragen die jij moeilijk vindt

Om het beste met dit oefenboek te kunnen werken kun je voor jezelf één of meerdere oefendoelen opstellen. Dat kun je op twee manieren doen.

Je weet al welke soorten vragen je het meest moeite mee hebt:

Misschien heb je eerder al gemerkt bij schoolexamens dat bepaalde soorten vragen vaak goed of vaak fout gaan. Hier kun je je doelen op baseren. Je kunt ook na nog komende schoolexamens controleren bij wat voor soort vraag je veel fouten hebt gemaakt.

Je weet nog niet welke soorten vragen je het meest moeite mee hebt:

Achterin dit oefenboek staan twee diagnostische toetsen. Je moet voor sommige vragen uit de diagnostische toets bepaalde tijdvakken geleerd hebben, maar de meeste vragen kun je beantwoorden met globale kennis. Aan het eind van de diagnostische toets kun je jezelf nakijken en bekijken op welke vraagsoort je de minste punten hebt behaald. Daarop kun je je doelen baseren.

LET OP!

Schakel je docent in als je twijfelt of je een goed doel hebt geformuleerd. Je kunt ook aan de docent vragen of diegene nog advies heeft voor leerdoelen.

Formuleer je doel

Kies er bijvoorbeeld voor om één vraagsoort te leren.

'Ik wil weten hoe ik een verbandvraag kan beantwoorden'

'Ik wil leren waar ik op moet letten bij een chronologievraag'

'Ik wil oefenen met het aanwijzen van de juiste bronverwijzing'

Als je een doel hebt, begin je bij het hoofdstuk van de vraagsoort.

Begin met het lezen van de uitleg en maak de eerste oefenvragen.

Evalueer jezelf

Na de oefeningen lees je de volgende vragen:

Wat was je leerdoel ook alweer?

Hoe gingen deze oefeningen?

Moet je nog meer van dit soort oefeningen doen?

Als je deze vragen beantwoordt kun je bepalen wat je volgende stap wordt om je doel te bereiken.

Als je je doel afgerond hebt, kun je een nieuw doel bedenken of één van de D-toetsen maken om jezelf te toetsen.

Wat ga je oefenen?

Stel je eigen doelen op en oefen met de vragen die jij moeilijk vindt

Doelen:

0

0

0

0

0

Notities:

Chronologievragen

Hoofdstuk 1

In ieder examen zitten twee chronologievragen. De eerste is de 'door de tijd heen'-vraag, de tweede is een chronologievraag over een specifieke historische context of een tijdvak. Voor de laatste vraagsoort moet je kennis beheersen. Met de 'door de tijd heen'-vraag kun je in dit hoofdstuk oefenen.

Je kunt deze vraag soms beantwoorden op basis van je kennis, soms weet je niet precies wanneer één of meerdere gebeurtenissen zich afgespeeld hebben. Je moet dan **contextualiseren**, oftewel, bedenken wat je over deze omschrijving allemaal wél weet. Vaak staat er een begrip in de gebeurtenis die verwijst naar een kenmerkend aspect of een belangrijke ontwikkeling. Deze gebeurtenis is onderdeel van een groter plaatje – de context. Als je die kunt bedenken, weet je vaak over welk tijdvak of kenmerkend aspect het gaat.

Je kunt voor de eerste chronologievraag altijd twee punten halen. In totaal kun je op het examen 70 tot 75 punten halen. Het precieze aantal staat op de eerste pagina van je examen.

Voor deze vragen moet je kennis hebben van de kenmerkende aspecten en/of een basaal overzicht van de tien tijdvakken.

Weet je iets niet? Vaak kom je al erg ver door de gebeurtenissen die je wel weet op de juiste plek te zetten. De gebeurtenissen die je niet weet kun je er proberen tussen te zetten door logisch te redeneren.

Logisch redeneren?

Als je iets niet weet, maar het antwoord kunt bedenken op basis van logica ben je aan het **logisch redeneren**.

STAPPENPLAN

1. Lees de vraag goed.
2. Probeer bij alle omschrijvingen een tijdvak te bepalen (en schrijf het erbij).
3. Als dat niet lukt, zoek je in een omschrijving naar kernwoorden die je wel kent. Let hierbij op algemene begrippen uit de examenstof, zoals woorden die letterlijk uit kenmerkende aspecten komen, een religieuze stroming, een oorlog of een politieke groep. Aan de hand van deze begrippen probeer je de **context** van de gebeurtenis te bepalen. Daarna kun je de gebeurtenis in een tijdvak te plaatsen.
4. Zet alle gebeurtenissen die je zeker weet in de juiste volgorde.
5. De overige gebeurtenissen kun je proberen op de meest logische plek te zetten. Misschien staat er wel iets in de zin waardoor je weet dat het voor of na iets anders gebeurd moet zijn. Bijvoorbeeld: gaat het over moderne wapens of apparaten, dan zal het getal dus wel ergens aan het eind staan. Gaat het over protestantisme, dan moet dat wel na de opkomst van het Christendom komen.

Je krijgt 1 punt als alles goed staat op één cijfer na. Als je dus twee cijfers omdraait krijg je nog steeds 1 punt, omdat het antwoord zou kloppen als je er één weg denkt.

Chronologievragen

Vragen deel 1

Oefen de eerste twee vragen en kijk jezelf na op de volgende pagina:

Vraag 1 –De volgende ontwikkelingen gaan over namen en staan in willekeurige volgorde:

1. Mede door de komst van gastarbeiders en de groei van de multiculturele samenleving, werd Mohammed in Nederland een meer voorkomende jongensnaam.
 2. Na de democratische revolutie in Frankrijk gaven veel mensen niet-christelijke namen als Fleur en Hector aan hun kinderen.
 3. Tijdens de Duitse bezetting van Nederland werd verboden dat ouders hun kind meerdere 'ongewenste' namen achter elkaar gaven, zoals Wilhelmina Juliana Beatrix Irene.
 4. Een verhaal van Multatuli, dat hij schreef om het moderne imperialisme van die tijd aan te klagen, introduceerde de meisjesnaam Adinda in Nederland.
 5. Na de communistische revolutie in Rusland kozen sommige ouders ervoor deze gebeurtenis te herdenken met een speciale naam voor hun kind, zoals Ninel (Lenin achterstevoren) en Barrikada (barricade).
 6. In de economische bloeitijd van de Republiek vestigden veel Scandinaviërs zich in Amsterdam. Zij brachten hun tradities in naamgeving mee, waardoor een voornaam als Mats werd geïntroduceerd.
- Zet deze zes ontwikkelingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Moeilijke vraag? Markeer of noteer alle begrippen waarvan jij denkt dat ze je vertellen over welk tijdvak het gaat en kijk bij de antwoorden of je de juiste verwijzingen gekozen hebt.

Vraag 2 –De volgende historische beschrijvingen hebben te maken met schandalen en staan in willekeurige volgorde:

1. Tot woede van paus Gregorius VII besloot keizer Hendrik IV een eigen kandidaat tot bisschop te benoemen. Voor straf moest Hendrik IV uiteindelijk op blote voeten in de sneeuw om vergeving smeken bij de paus.
2. Het volk van Rome was in de ban van de affaire die Julius Caesar had met de Egyptische koningin Cleopatra. Hij werd ervan beschuldigd dat hij niet langer aan het belang van het Romeinse Rijk dacht maar alleen aan haar schoonheid.
3. De Britse feministe Annie Besant werd gearresteerd vanwege haar uitgave van een Amerikaans pamflet over anticonceptie. Haar rechtszaak trok veel bezoekers die wilden weten of ze inderdaad veroordeeld zou worden wegens obsceniteit.
4. De fresco's die Michelangelo aanbracht in de Sixtijnse kapel wekten na de onthulling verontwaardiging op. Michelangelo had naast Bijbelse figuren ook veel spaarzaam geklede figuren geschilderd, waarvoor hij had teruggegrepen op de klassieke oudheid.
5. Een vazal van de Karolingische koning Pepijn de Korte, Gangulphus, ontdekte na zijn thuiskomst van een missie om de Friezen tot het christendom te bekeren, dat zijn vrouw hem bedroog met een priester.
6. In een anoniem pamflet werd de schrijver Rousseau na de publicatie van zijn boek *Émile ou de l'éducation*, waarin de ideale opvoeding van kinderen werd beschreven, ervan beschuldigd dat hij zijn eigen kinderen te vondeling zou hebben gelegd.

Zet deze zes ontwikkelingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Chronologievragen

Antwoorden deel 1

Vraag 1 – De volgende ontwikkelingen gaan over namen en staan in willekeurige volgorde:

1. Mede door de komst van gastarbeiders en **de groei van de multiculturele samenleving**, werd Mohammed in Nederland een meer voorkomende jongensnaam.
2. Na de democratische **revolutie in Frankrijk** gaven veel mensen niet-christelijke namen als Fleur en Hector aan hun kinderen.
3. Tijdens de **Duitse bezetting** van Nederland werd verboden dat ouders hun kind meerdere 'ongewenste' namen achter elkaar gaven, zoals Wilhelmina Juliana Beatrix Irene.
4. Een verhaal van Multatuli, dat hij schreef om het **moderne imperialisme** van die tijd aan te klagen, introduceerde de meisjesnaam Adinda in Nederland.
5. Na de **communistiche revolutie in Rusland** kozen sommige ouders ervoor deze gebeurtenis te herdenken met een speciale naam voor hun kind, zoals Ninel (Lenin achterstevoren) en Barrikada (barricade).
6. In de **economische bloeitijd van de Republiek** vestigden veel Scandinaviërs zich in Amsterdam. Zij brachten hun tradities in naamgeving mee, waardoor een voornaam als Mats werd geïntroduceerd.

Zet deze zes ontwikkelingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later.

Noteer alleen de nummers.

Antwoord: 6–2–4–5–3–1

De dikgedrukte woorden zijn begrippen die je moet kennen óf verwijzingen naar een kenmerkend aspect. Heb je nu nog niet goed genoeg geleerd om de volgorde te bepalen? Probeer dan op de volgende bladzijde in ieder geval het verwijzende begrip te markeren of noteren.

Vraag 2 – De volgende historische beschrijvingen hebben te maken met schandalen en staan in willekeurige volgorde:

1. Tot woede van **paus** Gregorius VII besloot **keizer** Hendrik IV een eigen kandidaat **tot bisschop te benoemen**. Voor straf moest Hendrik IV uiteindelijk op blote voeten in de sneeuw om vergeving smeken bij de paus.
2. Het volk van Rome was in de ban van de affaire die Julius Caesar had met de Egyptische koningin Cleopatra. Hij werd ervan beschuldigd dat hij niet langer aan het belang van het **Romeinse Rijk** dacht maar alleen aan haar schoonheid.
3. De Britse **feministe** Annie Besant werd **gearresteerd** vanwege haar uitgave van een Amerikaans pamflet over anticonceptie. Haar rechtszaak trok veel bezoekers die wilden weten of ze inderdaad veroordeeld zou worden wegens obsceniteit.
4. De fresco's die Michelangelo aanbracht in de Sixtijnse kapel wekten na de onthulling verontwaardiging op. Michelangelo had naast Bijbelse figuren ook veel spaarzaam geklede figuren geschilderd, waarvoor hij had **teruggегреpen op de klassieke oudheid**.
5. Een **vazal** van de Karolingische koning Pepijn de Korte, Gangulphus, ontdekte na zijn thuiskomst van een missie om de Friezen tot het christendom te bekeren, dat zijn vrouw hem bedroog met een priester.
6. In een anoniem pamflet werd de schrijver **Rousseau** na de publicatie van zijn boek *Émile ou de l'éducation*, waarin de ideale opvoeding van kinderen werd beschreven, ervan beschuldigd dat hij zijn eigen kinderen te vondeling zou hebben gelegd.

Zet deze zes ontwikkelingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Antwoord: 2–5–1–4–6–3

Toelichting:

– De strijd tussen de paus en de keizer over het recht om bisschoppen te benoemen heet het **primaat**. Hier gaat KA 15 over (**tijdvak 4**).

– Het (west-)Romeinse Rijk bestond alleen in **tijdvak 2**.

– Feminisme kwam op in **tijdvak 8**. Dit begrip komt ook voor in latere kenmerkende aspecten, maar omdat de feministe werd opgepakt en haar

daden als obsceniteit behandeld werden, kun je concluderen dat het feminisme een nieuw fenomeen is, en je dus het KA moet gebruiken uit tijdvak 8.

– Teruggrijpen op de Klassieke Oudheid omschrijft KA 20 (**tijdvak 5**).

– Een vazal is een begrip dat onderdeel is van het Feodalisme. Hierover gaat KA 12 (**tijdvak 3**).

– Rousseau is een naam die je moet kennen uit de Verlichting (**tijdvak 7**).

Wat wordt je volgende stap?

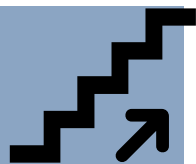
Wat was je leerdoel ook alweer?

Hoe gingen deze oefeningen?

Moet je nog meer van dit soort oefeningen doen?

Ja? Ga verder op de volgende bladzijde.

Nee? Bedenk wat je nog meer moet oefenen om je doel te behalen. Alles behaald? Test jezelf met een D-toets achterin het boek óf bedenk een nieuw doel op bladzijde 4.

Chronologievragen

Vragen deel 2

Maak eerst allebei de vragen op deze pagina en kijk jezelf daarna na op de volgende bladzijde.

Vraag 3 – De volgende beschrijvingen gaan over vrouwelijke machthebbers en staan in willekeurige volgorde:

1. De Russische tsarina Catharina de Grote kwam aan de macht nadat ze een coup pleegde. Ze heerste daarna verder als verlicht despoot en schreef brieven met Voltaire en Diderot.
2. Terwijl in Europa de agrarisch-urbane samenleving pas net herstelde van de val van het West-Romeinse Rijk, zorgde de Mongoolse prinses Khutulun met haar pijn en boog eigenhandig voor de groei van het machtige Mongoolse Rijk.
3. De Franse koningin Catharine de' Medici gaf waarschijnlijk de opdracht om op de Bloedbruiloft duizenden van de eerste Franse protestanten te laten vermoorden.
4. De vrouw van de Chinese nationalistische partijleider Chiang Kaishek, Song Meiling, was beter in Engels dan haar man. Ze kwam bekend te staan als 'bruggenbouwer tussen oost en west' en sprak als eerste Chinese vrouw ooit het Amerikaanse Congres toe. Meiling en haar man verloren de strijd van de communistische partij, en vluchtten naar Taiwan.
5. Onder de leiding van de vrouwelijke Faraó Hatsjepsot groeide Egypte uit tot een groter en machtiger rijk.
6. De eerste vrouwelijke Minister-President binnen het Koninkrijk der Nederlanden was Maria Liberia Peters, van de Nederlandse Antillen. Ze zorgde voor werkgelegenheid en streed voor zelfstandigheid van de eilanden. Dit doel werd voor Aruba wel bereikt binnen haar presidentschap, voor Curaçao nog niet.

Zet deze zes ontwikkelingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Vraag 4 – De volgende beschrijvingen gaan over oorlogen en staan in willekeurige volgorde:

1. De opkomst van de wereldeconomie leidde wereldwijd tot vele kleine conflicten. Zo braken in Noord-Amerika de Beveroorlogen uit nadat Europese bezetters kostbare bevervachten gingen verhandelen voor wapens.
2. Tijdens de Gallische oorlog streed Julius Caesar tegen Gallië, maar hij raakte ook verwickeld in strijd met Brittannië én Germanië. Hij won toch, en breidde het Romeinse Rijk snel uit door grote gebieden van Gallië in te lijven.
3. De Derde Kabeljauwoorlog tussen Groot-Brittannië en IJsland kwam pas tot een eind toen IJsland dreigde uit de NAVO te stappen. De Britten waren zich bewust van het belang van de NAVO in de ideologische strijd tussen oost en west en trokken zich terug uit de Kabeljauwoorlog.
4. Bij de Hoekse en Kabeljauwse Twisten kozen burgers van verschillende steden achter welke adellieden zij stonden. Door de opkomst van steden en stedelijke burgerij in de Nederlandse gewesten werd het voor adellieden steeds belangrijker om steden aan hun zijde te krijgen in conflicten.
5. Bij de Eerste Opiumoorlog tussen het Chinese keizerrijk en Groot-Brittannië werd de Chinese bevolking verslaafd gemaakt aan Brits opium, om zo voor de Britten het modern imperialisme in China mogelijk te maken.
6. De Schmalkaldische Oorlog, gestart door keizer Karel V, was onderdeel van de harde aanpak van Karel V tegen het opkomende protestantisme.

Zet deze zes ontwikkelingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Chronologievragen

Antwoorden deel 2

Vraag 3 –De volgende beschrijvingen gaan over vrouwelijke machthebbers en staan in willekeurige volgorde:

1. De Russische tsarina Catharina de Grote kwam aan de macht nadat ze een coup pleegde. Ze heerste daarna verder als **verlicht despoot** en schreef brieven met **Voltaire** en Diderot.
2. Terwijl in Europa de **agrarisch-urbane samenleving** pas net **opnieuw opkwam** na een periode van ontstedelijking, zorgde de Mongoolse prinses Khutulun met haar pijl en boog eigenhandig voor de groei van het machtige Mongoolse Rijk.
3. De Franse koningin Catharine de' Medici gaf waarschijnlijk de opdracht om op de Bloedbruiloft duizenden van de **eerste Franse protestanten** te laten vermoorden.
4. De vrouw van de Chinese nationalistische partijleider **Chiang Kaishek**, Song Meiling, was beter in Engels dan haar man. Ze kwam bekend te staan als 'bruggenbouwer tussen **oost en west**' en sprak als eerste Chinese vrouw ooit het Amerikaanse Congres toe. Meiling en haar man **verloren de strijd van de Chinese communistische partij, en vluchtten naar Taiwan**.
5. Onder de leiding van de vrouwelijke **Farao** Hatsjepsot groeide Egypte uit tot een groter en machtiger rijk.
6. De eerste vrouwelijke Minister-President binnen het Koninkrijk der Nederlanden was Maria Liberia Peters, van de Nederlandse Antillen. Ze zorgde voor werkgelegenheid en **streed voor zelfstandigheid** van de eilanden. Dit doel werd voor Aruba wel bereikt binnen haar presidentschap, voor Curaçao nog niet.

Zet deze zes ontwikkelingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Antwoord: 5-2-3-1-4-6

Vraag 4 –De volgende beschrijvingen gaan over oorlogen en staan in willekeurige volgorde:

1. De **opkomst van de wereldeconomie** leidde wereldwijd tot vele kleine conflicten. Zo braken in Noord-Amerika de Beveroorlogen uit nadat Europese bezetters kostbare bevervachten gingen verhandelen voor wapens.
2. Tijdens de Gallische oorlog streed Julius Caesar tegen Gallië, maar hij raakte ook verwickeld in strijd met Brittannië én Germanië. Hij won toch, en breidde het **Romeinse Rijk** snel uit door grote gebieden van Gallië in te lijven.
3. De Derde Kabeljauwoorlog tussen Groot-Brittannië en IJsland kwam pas tot een eind toen IJsland dreigde uit de **NAVO** te stappen. De Britten waren zich bewust van het belang van de NAVO in de **ideologische strijd tussen oost en west** en trokken zich terug uit de Kabeljauwoorlog.
4. Bij de Hoekse en Kabeljauwse Twisten kozen burgers van verschillende steden achter welke adellieden zij stonden. Door de **opkomst van steden en stedelijke burgerij** in de Nederlandse gewesten werd het voor adellieden steeds belangrijker om steden aan hun zijde te krijgen in conflicten.
5. Bij de Eerste Opiumoorlog tussen het Chinese keizerrijk en Groot-Brittannië werd de Chinese bevolking verslaafd gemaakt aan Brits opium, om zo voor de Britten het **modern imperialisme** in China mogelijke maken.
6. De Schmalkaldische Oorlog, gestart door keizer **Karel V**, was onderdeel van de harde aanpak van Karel V tegen het **opkomende protestantisme**.

Zet deze zes ontwikkelingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Antwoord: 2-4-6-1-5-3

Wat wordt je volgende stap?

Wat was je leerdoel ook alweer?

Hoe gingen deze oefeningen?

Moet je nog meer van dit soort oefeningen doen?

Ja? Ga verder op de volgende bladzijde.

Nee? Bedenk wat je nog meer moet oefenen om je doel te behalen. Alles behaald? Test jezelf met een D-toets achterin het boek óf bedenk een nieuw doel op bladzijde 4.

Chronologievragen

Vragen deel 3

Maak eerst allebei de vragen op deze pagina en kijk jezelf daarna na op de volgende bladzijde.

Vraag 5 –De volgende beschrijvingen gaan over speelfilms die zijn gebaseerd op historische gebeurtenissen en staan in willekeurige volgorde:

1. In 'Daens' probeert de Belgische priester Daens de leefomstandigheden van fabrieksarbeiders in de opkomende industrie in Aalst te verbeteren.
2. In 'De scheepjongens van Bontekoe' worden de belevenissen van drie scheepjongens op het VOC-schip de Nieuw Hoorn in beeld gebracht.
3. In 'De verovering van het Paradijs' zet ontdekkingsreiziger Columbus als eerste Europeaan voet aan land op een eiland voor de kust van Midden-Amerika.
4. In 'De rebelse stad' protesteren rebelse jongeren van Provo tegen de massaconsumptie van de Nederlandse welvaartsmaatschappij.
5. In 'Gandhi' verzet de Indiase leider Mahatma Gandhi zich tegen de Britse koloniale overheersing en wordt getoond hoe hij vermoord wordt in het pas onafhankelijke India.
6. In Marie Antoinette worden de Franse koning Lodewijk XVI en koningin Marie-Antoinette door een woedende menigte Franse democratische-revolutionairen naar Parijs gevoerd.

Zet deze zes historische gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Vraag 6 –De volgende beschrijvingen gaan over personen uit de Canon van Nederland en staan in willekeurige volgorde:

1. Aletta Jacobs was de eerste Nederlandse vrouw die officieel toegelaten werd tot de universiteit, en staat daarmee symbool voor de opkomst van emancipatiebewegingen en het feminisme.
2. Christiaan Huygens leverde als wiskundige, astronoom en natuurkundige een grote bijdrage aan de wetenschappelijke revolutie.
3. Marga Klompé was de eerste vrouwelijke minister van Nederland en kan als symbool gezien worden van de sociaal-culturele veranderingsprocessen en de opkomst van een pluriforme samenleving in Nederland.
4. Anton de Kom was een Surinaamse schrijver die zich verzette tegen het Nederlandse imperialisme.
5. Jeroen Bosch was een schilder die de bloei van zijn woonplaats, Den Bosch, in beeld bracht tijdens de opkomst van handel in laken en linnen.
6. Betje Wolff en Aagje Deken publiceerden het boek 'Sara Burgerhart' en uitten daarmee hun verlichte denkwijze.

Zet deze zes omschrijvingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Chronologievragen

Antwoorden deel 3

Vraag 5 – De volgende beschrijvingen gaan over speelfilms die zijn gebaseerd op historische gebeurtenissen en staan in willekeurige volgorde:

1. In 'Daens' probeert de Belgische priester Daens de **leefomstandigheden van fabrieksarbeiders** in de **opkomende industrie** in Aalst te verbeteren.
2. In 'De scheepsjongens van Bontekoe' worden de belevenissen van drie scheepsjongens op het **VOC-schip de Nieuw Hoorn** in beeld gebracht.
3. In 'De verovering van het Paradijs' zet ontdekkingsreiziger **Columbus** als eerste Europeaan voet aan land op een eiland voor de kust van Midden-Amerika.
4. In 'De rebelse stad' **protesteren** rebelse jongeren van Provo tegen de **massaconsumptie** van de Nederlandse **welvaartsmaatschappij**.
5. In 'Gandhi' **verzet** de Indiase leider Mahatma Gandhi zich **tegen de Britse koloniale overheersing** en wordt getoond hoe hij vermoord wordt in het **pas onafhankelijke** India.
6. In Marie Antoinette worden de Franse koning **Lodewijk XVI** en koningin Marie-Antoinette door een woedende menigte **Franse democratische-revolutionairen** naar Parijs gevoerd.

Zet deze zes historische gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later.

Noteer alleen de nummers.

Antwoord: 3-2-6-1-5-4

Soms zijn er twee omschrijvingen uit hetzelfde tijdvak. Nummer 4 en 5 komen allebei uit tijdvak 10. Nummer 5 is deels ook tijdvak 9, omdat het verzet tegen imperialisme toen al opkwam. Je weet dan dus dat nummer 5 eerst kwam.

Vraag 6 – De volgende beschrijvingen gaan over personen uit de Canon van Nederland en staan in willekeurige volgorde:

1. Aletta Jacobs was de eerste Nederlandse vrouw die officieel toegelaten werd tot de universiteit, en staat daarmee symbool voor de **opkomst van emancipatiebewegingen en het feminisme**.
2. Christiaan Huygens leverde als wiskundige, astronoom en natuurkundige een grote bijdrage aan de **wetenschappelijke revolutie**.
3. Marga Klompé was de eerste vrouwelijke minister van Nederland en kan als symbool gezien worden van de **sociaal-culturele veranderingsprocessen** en de opkomst van een **pluriforme samenleving** in Nederland.
4. Anton de Kom was een Surinaamse schrijver die zich **verzette tegen** het Nederlandse **imperialisme**.
5. Jeroen Bosch was een schilder die de bloei van zijn woonplaats, Den Bosch, in beeld bracht tijdens de **opkomst van handel in laken en linnen**.
6. Betje Wolff en Aagje Deken publiceerden het boek 'Sara Burgerhart' en uitten daarmee hun **verlichte denkwijze**.

Zet deze zes omschrijvingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Antwoord: 5-2-6-1-4-3

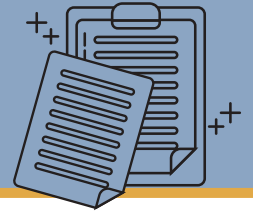
Wat wordt je volgende stap?

Wat was je leerdoel ook alweer? Hoe gingen deze oefeningen?
Moet je nog meer van dit soort oefeningen doen?

Ja? Je kunt meer chronologievragen oefenen op examenblad.nl, of vraag je docent om meer oefenvragen. Nee? Bedenk wat je nog meer moet oefenen om je doel te behalen. Alles behaald? Test jezelf met een D-toets achterin het boek óf bedenk een nieuw doel op bladzijde 4.

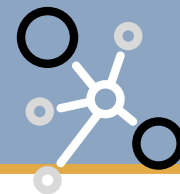
Notities

A series of horizontal dotted lines for writing notes, spanning the width of the page.

Verbandvragen

Hoofdstuk 2

Een verbandvraag kan vele vormen aannemen. Soms is de tekst zo geschreven dat je niet snel zult herkennen dat er om een verband gevraagd wordt. Soms gaat het om twee of meer omschrijvingen die bijdragen aan dezelfde ontwikkeling, of is er juist sprake van een tegenstelling.

Verbandvragen zijn bijna altijd vragen over **causaliteit**. Een ander woord hiervoor is **oorzaak-gevolgvragen**. Jij moet dan uitleggen waarom het ene gegeven bijgedragen heeft aan het andere gegeven. De gegevens kunnen verschillen, iets kan een gebeurtenis zijn, maar ook een langzame ontwikkeling.

Een verbandvraag is vaak te herkennen aan een begin met '**Leg uit...**'!

Stappenplan

bij een verbandvraag:

1. Lees de vraag en eventueel de bron goed door.
2. Geef een korte omschrijving van het eerste gegeven (niet meer dan één of twee zinnen).
3. Geef een korte omschrijving van het tweede gegeven.
4. Geef eventueel een korte omschrijving van het derde gegeven (en zo voort).
5. Leg uit wat de relatie tussen de gegevens is (meestal: hoe de ene factor de andere beïnvloedt).
Gebruik in deze zin het woord '**dus**'.

Oefen in deel 1 met het formuleren van het verband. De omschrijving van de factoren zijn voor je ingevuld. Oefen in deel 2 met het formuleren van het hele antwoord. Liever een grotere uitdaging? Begin dan bij deel 2.

Let op!

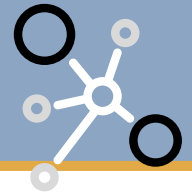
Een verband is niet altijd positief. Er kan bijvoorbeeld ook gevraagd worden wat het verband tussen een persoon en een mening is, en dan kan het antwoord zijn dat de persoon hiertegen is of een andere mening over hetzelfde onderwerp heeft.

Door het eind van je antwoord af te sluiten met het specifiek benoemen van het verband, heb je gelijk een concluderende zin.

Verbandvragen

Vragen deel 1

Oefen op deze pagina met het formuleren van het verband. De omschrijving van de factoren zijn voor je ingevuld. Oefen in deel twee met het formuleren van het hele antwoord. Liever een grotere uitdaging? Begin dan bij deel 2.

Vraag 1 – Bron:

In 1522 schrijft paus Adrianus VI een brief aan de humanist Erasmus, die bekend is door zijn tekstuitgaven van Griekse en Romeinse schrijvers uit de vroege geschiedenis van het christendom: Vanwege de genegenheid die wij u toedragen en vanwege uw verlangen naar faam en ware eere sporen wij u aan dat u uw pen tegen die nieuwe ketterijen zou oefenen. (...)U hebt een grote geesteskracht, een ruime geleerdheid, een vlotheid van schrijven zoals bij ons weten maar zeer weinig anderen, zo al iemand anders die heeft. Daarnaast geniet u ook bij die volkeren waar dit kwaad ontstaan is, een grote autoriteit en gunst. En deze gaven moet u gebruiken tot eer van Christus en de verdediging van de Kerk en het heilig geloof: Hij heeft ze u uiteindelijk ook in Zijn welwillende vrijgevigheid geschonken! (...)U zult uw inspanningen die u zo lang gewijd hebt aan de bevordering van de goede letteren en de verfraaiing en verrijking van de Heilige Schrift, door dit heilige werk nog veredelen.

Een interpretatie:

Adrianus VI heeft de hulp van Erasmus nodig.

Leg deze interpretatie uit door aan te geven:

- Voor welk conflict Adrianus VI de hulp van Erasmus inroept en
- Dat het verzoek verband houdt met de uitkomst van de Rijksdag in Worms.

Vul aan: Adrianus VI roept de hulp van Erasmus in voor de bestrijding van de protestantse reformatie. Tijdens de Rijksdag in Worms weigert Luther zijn kritiek op de kerk terug te nemen, waardoor de aanhang van Luther groeit. Het verband tussen het verzoek en de Rijksdag is dus dat

Vraag 2: In veel van de eerste Vlaamse steden speelde een bestuurlijk conflict tussen patriciërs en het gemeen. Leg uit wat het verband is tussen het bestuurlijk conflict en de Guldensporenslag.

Vul aan: Het conflict in de Vlaamse steden ging over het feit dat in veel Vlaamse steden de patriciërs het bestuur in handen hadden, en het gemeen vrijwel geen invloed had. Bij de Guldensporenslag won het Vlaamse gemeen van het Franse leger, dat werd gesteund door de patriciërs. Het verband is dus dat...

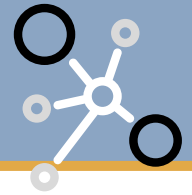
Vraag 3: Bij de invoering van een 'ongelijkverdrag' tussen Westerse mogendheden en China in 1901 werd een verbod van twee jaar ingesteld op de invoer van wapens en munitie in China. De Westerse mogendheden mochten dat ook nog met twee jaar verlengen, als daar noodzaak voor was.

Leg uit waarom de Bokseropstand te maken heeft met deze bepaling.

Vul aan: Tijdens de Bokseropstand van 1900 vielen landloze Chinese boeren Westerse mogendheden aan. In de bepaling wordt besloten dat er geen wapens meer geïmporteerd mogen worden. Het verband is dat...

Verbandvragen

Antwoorden deel 1

Vraag 1: Adrianus VI roept de hulp van Erasmus in voor de bestrijding van de protestantse reformatie. Tijdens de Rijksdag in Worms weigert Luther zijn kritiek op de kerk terug te nemen, waardoor de aanhang van Luther groeit. Het verband tussen het verzoek en de Rijksdag is dus **dat op door Rijksdag de aanhang van Luther groeide, wat een oorzaak/rede was voor Paus Adrianus VI om de katholieke kerk te verdedigen.**

Vraag 2:

Bij de Guldensporenslag won het Vlaamse gemeen van het Franse leger, dat werd gesteund door de patriciërs. Het verband is dus dat **het gemeen door hun winst bij Guldensporenslag hun bestuurlijke macht in het conflict kon uitbreiden. Of Dat de Guldensporenslag een verandering in het conflict teweegbracht.**

Vraag 3:

Tijdens de Bokseropstand van 1900 vielen landloze Chinese boeren Westerse mogendheden aan. In de bepaling wordt besloten dat er geen wapens meer geïmporteerd mogen worden. Het verband is dat **de Bokseropstand de oorzaak was van de invoering van de bepaling.**

Vraag 1 is een voorbeeld van een oorzakelijk verband. Bij de meeste verbandvragen wordt naar een oorzakelijk verband gevraagd. Eén van de factoren leidt dan tot het ander.

Vraag 2 is een voorbeeld van een verbandenvraag waarbij een gebeurtenis invloed heeft op een ontwikkeling die al langer bezig is. Het conflict tussen gemeen en patriciers speelt al langere tijd, en wordt beïnvloed door de Guldensporenslag.

Vraag 3 is weer een voorbeeld van een oorzakelijk verband.

Door het eind van je antwoord af te sluiten met het specifiek benoemen van het verband, heb je gelijk een concluderende zin.

Wat wordt je volgende stap?

Bedenk voor jezelf:

Wat was je leerdoel ook alweer?

Hoe gingen deze oefeningen?

Moet je nog meer van dit soort oefeningen doen?

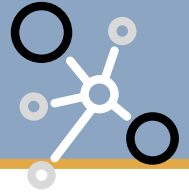
Ja? Ga verder op de volgende bladzijde.

Nee? Bedenk wat je nog meer moet oefenen om je doel te behalen. Alles behaald? Test jezelf met een D-toets achterin het boek óf bedenk een nieuw doel op bladzijde 4.

Verbandvragen

Vragen deel 2

Geef vanaf nu zelf ook de verklaringen van de factoren waartussen een verband is. Controleer of je de juiste stof al geleerd hebt om dat te kunnen doen.

Voor deze vraag moet je Historische Context Verlichting geleerd hebben

Vraag 4:

Na het groeiende verzet van de Amerikaanse koloniën tegen de Britse overheersing werden in 1774 in Groot-Brittannië de Intolerable Acts aangenomen. Hiermee werden de Amerikaanse kolonisten gestraft voor hun 'ongehoorzame gedrag'. Zo werd besloten dat de kolonisten een schadevergoeding moesten betalen aan de Britten en dat politieke functies in de koloniale regering voortaan gekozen werden door de koning.

Leg uit hoe de Intolerable Acts verband hielden met de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijd van ná 1774.

Voor deze vraag moet je Tijdvak 2 geleerd hebben

Vraag 5:

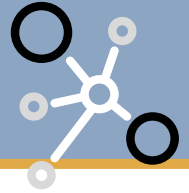
Deze vraag komt uit een oud examen: 2017 tweedetijdvak vraag 3

Vanaf waarschijnlijk de achtste eeuw voor Christus werden in het Griekse Olympia elke vier jaar wedstrijden gehouden ter ere van de god Zeus. Eind vierde eeuw werden deze Olympische Spelen door de christelijke Romeinse keizer Theodosius verboden.

Leg uit wat het verband is tussen dit verbod en de ontwikkeling van het christendom als monotheïstische godsdienst.

Verbandvragen

Antwoorden deel 2

Vraag 4:

De Britten hoopten met de Intolerable Acts dat ze de Amerikaanse kolonisten weer in het gareel zouden krijgen/hun weerstand tegen de Britse overheersing zouden stoppen.

Maar het verzet van de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijders werd juist aangesterkt door de Acts.

De Intolerable Acts hadden dus juist het uitroepen van de Amerikaanse onafhankelijkheid door de kolonisten als gevolg. **OF** De Intolerable Acts waren dus juist een oorzaak van/bijdrage aan de Amerikaanse onafhankelijkheid.

Vraag 4 is een

verwarrend voorbeeld van een oorzaak-gevolgverband. De verwachting van de Britten was anders, maar door de uitwerking hadden de Acts een ander gevolg dan voorzien werd.

Vraag 5 is een klassiek voorbeeld van een oorzakelijke verbandvraag uit het examen.

Vraag 5:

Door 'de ontwikkeling van het christendom als monotheïstische godsdienst' werd het christendom steeds groter, en uiteindelijk werd het de staatsgodsdienst in het Romeinse Rijk.

Feesten zoals de Olympische Spelen, waren ter ere van goden die geen onderdeel waren van het christendom.

De ontwikkeling van het christendom was dus de oorzaak van het verbod.

Wat wordt je volgende stap?

Bedenk voor jezelf:

Wat was je leerdoel ook alweer?

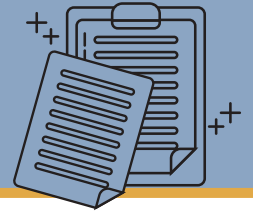
Hoe gingen deze oefeningen?

Moet je nog meer van dit soort oefeningen doen?

Ja? Oefen meer van dit soort oefeningen in de oude examens of vraag je docent om extra oefenvragen. Nee? Bedenk wat je nog meer moet oefenen om je doel te behalen. Alles behaald? Test jezelf met een D-toets achterin het boek óf bedenk een nieuw doel op bladzijde 4.

Dit waren de laatste verbandvragen.

Notities

A series of horizontal dotted lines for writing notes, spanning the width of the page.

Continuïteit en verandering

Hoofdstuk 3

Het is bij geschiedenis belangrijk om op zoek te gaan naar ontwikkelingen waarbij factoren veranderen of juist hetzelfde (continu) blijven. Je moet daarvoor veel met elkaar combineren. Om te bepalen wat er verandert en wat er hetzelfde blijft, heb je kennis van de context nodig. Je moet goed weten hoe de situatie vóór het onderwerp was. Als je bepaalt welke kennis belangrijk is om te bedenken wat er verandert en wat niet, ben je aan het **contextualiseren**.

Je hebt voor dit soort vragen dus vaak kennis nodig. Je kunt vaak een verandering of continuïteit uit een bron halen, maar je moet dan zelf onderbouwen waarom dat verandert of hetzelfde blijft ten opzichte van de situatie vóór de bron. In deel 1 wordt je een beetje geholpen, doordat er belangrijke context gegeven wordt die nodig is voor het antwoord. Je oefent in deel 1 dus vooral met het formuleren van het juiste antwoord. In deel 2 kun je oefenen met het zelf bepalen van de context en het opmaken van het hele antwoord.

Het bepalen van een continuïteit of een verandering is eigenlijk ook een soort verbandvraag. Je moet dan ook bijna dezelfde stappen uitvoeren. Bij deze vragen kun je vaak je antwoorden bepalen aan de hand van kenmerkende aspecten, zowel van het tijdvak waar de vraag over gaat als over het tijdperk ervoor. Dan bepaal je aan de hand van de tijd voorafgaand aan de omschrijving in de vraag of dat anders of hetzelfde als in het tijdvak daarvoor is, en waarom precies.

Tip: In veel kenmerkende aspecten wordt al duidelijk of er iets verandert of hetzelfde blijft. Je hebt dan aan één kenmerkend aspect dus al voldoende om je antwoord te bedenken. Bijvoorbeeld: er staat in het kenmerkend aspect 'de opkomst', iets is dus nieuw en verandert wat er al was. Of er staat 'voortschrijdend', iets is dus hetzelfde en blijft bestaan.

Stappenplan:

1. Lees de vraag goed. Bepaal of je een continuïteit, een verandering of allebei moet bepalen.
2. Lees de bron goed.
3. Probeer de vraag te koppelen aan een kenmerkend aspect.
4. Geef een omschrijving van situatie A.
5. Geef een omschrijving van situatie B.
6. Sluit je antwoord af met een concluderende zin, gebruik een concluderend koppelwoord.

Veel vragen waarbij om een continue of veranderende factor wordt gevraagd zijn bronvragen. Je moet dan aangeven welke verandering en continuïteit je in de bron ziet. Toch is dat niet altijd zo, een voorbeeld daarvan vind je in vraag 1.

Continuïteit en verandering

Vragen deel 1

Vraag 1:

Door de groei van het Romeinse Rijk werd de Grieks–Romeinsecultuur door Europa verspreid.

Leg uit waarom er sprake is van continuïteit én van verandering.

Tip: denk aan het kenmerkend aspect 'De klassieke vormentaal van de Grieks–Romeinsecultuur'.

Vraag 2:

Bron:

Een inwoner van Brugge beschrijft hoe koning Lodewijk VI van Frankrijk, leenheer van Vlaanderen, en de edelman Willem Clito, door de koning onlangs aangesteld tot graaf, in 1127 hun intocht houden in de stad:

Ook werd de kleine oorkonde voorgelezen die tot bewijs diende van de overeenkomst tussen de graaf en onze burgers aangaande de kwijtschelding van de tol en de cijns¹) op hun erven. Als prijs voor het (verkiezen en) aanvaarden van de nieuwe graaf moest hij hun het volgende privilege schenken: zij en hun nakomelingen in onze stad zouden voortaan aan de graaf en zijn opvolgers geen tol of cijns meer hoeven te betalen, (...). Ter bevestiging van dit privilege moesten koning en graaf zweren dat zij voortaan persoonlijk noch door tussenkomst van hun ambtenaren onze burgers of hun nakomelingen in onze stad met tol of cijns zouden lastigvallen, maar van ganser harte, zonder kwade trouw en onvoorwaardelijk (...) de kwijtschelding van tol en cijns zouden handhaven. Op deze voorwaarden dan zwoeren koning en graaf op de relieken der heiligen ten aanhoren van geestelijken en volk. Daarop zwoeren de burgers trouw aan de graaf, zoals het degewoonte was, en ze legden de leeneed af en beloofden hem loyaliteit.

Bewering: deze bron illustreert een continuïteit én een verandering in bestuurlijke verhoudingen in Vlaamse steden.

Ondersteun deze bewering.

Tip: denk aan de kenmerkende aspecten 'Het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur' en 'De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden'.

Vraag 3:

Bron: Twee fragmenten over kennis.

Fragment 1:

In de vierde eeuw voor Christus schrijft Aristoteles in zijn boek *Metafysica*: "Alle mensen streven van nature naar kennis. Een aanwijzing daarvoor is hun voorliefde voor waarnemingen. Die voorliefde geldt met name voor de waarneming met de ogen. Niet alleen om ons handelen mogelijke te maken: ook als wij geen handeling overwegen, kiezen wij het zien boven alle andere waarnemingen. De oorzaak hiervan is dat vooral deze waarneming ons de dingen leert kennen."

Fragment 2:

In 1787 schrijft Kant in de tweede oplage van zijn boek *Kritiek van de zuivere rede*:

"Dat al onze kennis met ervaring begint, daaraan kan men niet twifelen, want hoe zou het vermogen tot kennen in de mens anders tot activiteit aangezet worden, als het niet geraakt zou worden door objecten die onze zintuigen prikkelen en daardoor enerzijds voorstellingen (in het bewustzijn) veroorzaken, anderzijds het verstand activeert deze voorstellingen te vergelijken, ze te verbinden of te scheiden, en zo de ruwe stof van de zintuigelijke indrukken te verwerken tot kennis van de objecten?"

Een bewering: Kant sluit aan bij een traditie uit de oudheid, maar voegt daar een verlicht uitgangspunt aan toe.

Licht beide delen van de bewering toe door aan te geven bij welke traditie uit de oudheid Kant aansluit én uit te leggen welk verlicht standpunt hij hieraan toevoegt.

Tip: denk aan een kenmerkend aspect uit tijdvak 2, 'De ontwikkeling van het wetenschappelijk denken en het denken over burgerschap en politiek in de Griekse stadstaat' en uit tijdvak 7, 'Rationeel optimisme en "verlicht denken" dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving'.

Continuïteit en verandering

Antwoorden deel 1

Vraag 1 antwoord:

Er is sprake van continuïteit omdat er bestaande onderdelen van de Griekse en Romeinse cultuur verspreid werden.

Er is sprake van verandering omdat de Griekse en Romeinse cultuur samensmolten tot een nieuwe Grieks-Romeinse cultuur.

Vraag 2 antwoord:

Uit de bron blijkt dat er sprake is van continuïteit omdat dat de burgers trouw zweren aan de graaf / de burgers de leeneed afleggen. Dit illustreert het vasthouden aan bestaande feodale verhoudingen.

Er is ook sprake van verandering omdat de burgers de nieuwe graaf slechts onder voorwaarden aanvaardden / de burgers in ruil voor het aanvaarden van de graaf een privilege ontvangen. Dit illustreert de opkomst van de stedelijke burgerij/toenemende zelfstandigheid van steden.

Vraag 3 voorbeeld van juist antwoord:

Kant gaat er net als Aristoteles van uit dat kennis wordt verworven door zintuigelijke waarnemingen waarmee hij aansluit op het wetenschappelijk denken / het **empirisme uit de oudheid**. Kant legt meer (dan Aristoteles) nadruk op het gebruik van het verstand om tot zuivere kennis te komen / gaat ervan uit dat empirisme leidt tot het opdoen van kennis omdat dit het verstand activeert, wat past bij de nadruk op de rede / het **rationalisme tijdens de Verlichting**.

Als er bij een antwoord staat 'voorbeeld van een juist antwoord', betekent dat dus dat er meerdere antwoorden mogelijk zijn. Vaak wijken die toch niet veel af van het voorbeeldantwoord. Twijfel je over je antwoord? Vraag aan je docent of het goed is, en let op de gemarkeerde woorden.

Wat wordt je volgende stap?

Bedenk voor jezelf:

Wat was je leerdoel ook alweer?

Hoe gingen deze oefeningen?

Moet je nog meer van dit soort oefeningen doen?

Ja? Ga verder op de volgende bladzijde. Nee? Bedenk wat je nog meer moet oefenen om je doel te behalen. Alles behaald? Test jezelf met een D-toets achterin het boek óf bedenk een nieuw doel op bladzijde 4.

Continuïteit en verandering

Vragen deel 2

Voor deze vraag moet je Historische Context China geleerd hebben

Vraag 4:

Gebruik de bron. Welke verandering in China beeldt de tekenaar uit? Licht je antwoord toe met twee elementen uit de bron.

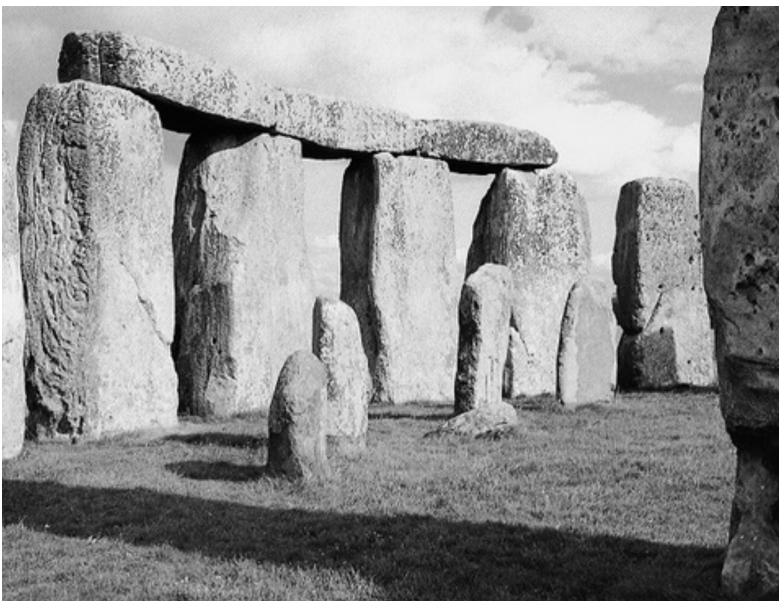
Bron: spotprent van de Nederlandse cartoonist BAS over Deng Xiaping.

Vraag 5:

Voor deze vraag moet je Historische Context Duitsland geleerd hebben

In 1946 werd een straat in de Britse sector van Berlijn genoemd naar de Duitse communistische leider Ernst Thälmann, die door de nazi's was vermoord. In 1947 werd de naam van de Thälmann Strasse weer veranderd in de vroegere naam, de Kaiserin Augusta Allee.

Leg uit dat de twee naamsveranderingen passen bij de veranderingen in internationale verhoudingen op dat moment.

Voor deze vraag moet je tijdvak 1 geleerd hebben

Vraag 6:

Een bewering:

Stonehenge kan niet gebouwd zijn door jagers/verzamelaars, maar moet gebouwd zijn door landbouwers.

Leg deze bewering uit aan de hand van twee veranderingen die plaatsvonden door de overgang van jagers/verzamelaars naar landbouwsamenlevingen.

Bron: Zonnetempel Stonehenge in Engeland, een monument uit de prehistorie

Toelichting: De stenen die gebruikt zijn in Stonehenge wegen gemiddeld 40.000 kg en werden 250 kilometer over land en water vervoerd tot de plek waar zij nu staan.

Continuïteit en verandering

Antwoorden deel 2

Vraag 4:

Met de komst van Deng Xiaping **verandert** het Chinese economisch beleid: particuliere, kapitalistische bedrijven worden toegestaan en het communistisch beleid van vijfjarenplannen, nationalisatie en collectivisering **wordt gestopt**.

Dit zie je aan de bron, want China omarmt 'het kapitaal' en de naam van Marx, de bedenker van het communisme, is juist doorgestreept.

Vraag 5:

De naamsverandering van 1946 is te verklaren vanuit de **verandering** dat de nazi's de macht in Duitsland verloren hadden, **waardoor** het vereren van een slachtoffer van de nazi's bij het **nieuwe** tijdsbeeld paste.

De naamsverandering van 1947 is te verklaren vanuit **de opkomst van** de Koude Oorlog, **waardoor** het eren van een communist niet meer paste bij het (anticommunistische) beleid van de Westelijke mogendheden in Duitsland.

Het is soms lastig om jezelf na te kijken. Let op koppelwoorden, en schrijf letterlijk op waar om gevraagd wordt. Schrijf dus 'verandering' en schrijf op wat er nieuw is. Kijk bij jouw eigen antwoorden eens goed naar de koppelwoorden, en vraag je af of je echt antwoord op de vraag gegeven hebt. Alle koppelwoorden en woorden die een verandering of continuïteit aangeven zijn in deze antwoorden gemarkeerd.

Vraag 6:

Jagers/verzamelaars zijn **voortdurend** bezig met het zoeken naar voedsel en hebben **daardoor** geen mogelijkheid om zulke monumenten op te richten. **Door de opkomst van** een landbouwsamenleving is in sommige seizoenen tijd over, en **daardoor** is er de mogelijkheid om zulke monumenten op te richten.

Jagers/verzamelaars trekken in kleine groepen rond / leven in kleine gemeenschappen en hebben **dit** nooit genoeg mensen om een arbeidsintensief project als dit te beginnen.

Landbouwgemeenschappen blijven op één plaats / kunnen in grotere groepen leven **waardoor** zij in staat zijn zo'n monument op te richten.

Wat wordt je volgende stap?

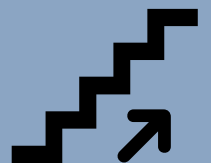
Bedenk voor jezelf:

Wat was je leerdoel ook alweer?

Hoe gingen deze oefeningen?

Moet je nog meer van dit soort oefeningen doen?

Ja? Oefen meer van dit soort oefeningen in de oude examens of vraag je docent om extra oefenvragen. Nee? Bedenk wat je nog meer moet oefenen om je doel te behalen. Alles behaald? Test jezelf met een D-toets achterin het boek óf bedenk een nieuw doel op bladzijde 4.

Dit waren de laatste vragen over continuïteit en verandering

Notities

A series of horizontal dotted lines for writing notes, spanning the width of the page.

Betrouwbaarheid en bruikbaarheid

Hoofdstuk 4

Wil je oefenen met betrouwbaarheid en bruikbaarheid? Begin dan hier met lezen.

Bronnen zijn nooit helemaal feitelijk waar. Ze worden altijd door iemand geschreven en voor een bepaald doel geschreven. Bronnen kunnen dus in meerdere of mindere mate **betrouwbaar** zijn. De betrouwbaarheid van een bron wordt bepaald aan de hand van drie kenmerken:

- Het belangrijkste wat je je moet afvragen is wat het **doel** van de bron is. Is de bron bedoeld voor **publicatie**? Een **privédocument** is vaak betrouwbaarder, omdat iemand zich dan niet hoeft te houden aan censuur en de auteur geen mensen probeert te overtuigen van een mening.
- **Hoeveel tijd** er zit tussen het opschrijven en de omschreven gebeurtenis/periode? Als het direct na de gebeurtenis opgeschreven is, is de informatie betrouwbaarder dan wanneer iemand na 50 jaar pas opschrijft wat er gebeurd is.
- Doet de auteur **wetenschappelijk onderzoek** op basis van **primaire bronnen**? Dan is de bron eerder betrouwbaar.

Zelfs als een bron niet heel betrouwbaar is kan de bron nog wel **bruikbaar** zijn. Het gaat dan om de vraag of de bron nuttig is voor een bepaald onderzoek. De bruikbaarheid van een bron is in zekere mate afhankelijk van de betrouwbaarheid, maar het hangt vooral af van de onderzoeksvraag. Er wordt soms ook gesproken over de **representativiteit** van een bron voor een bepaald onderwerp. Dan gaat het om hoe precies het onderwerp van de bron aansluit op het onderzoek. Als je onderzoek doet naar een heel land, en de bron gaat alleen over één stad, dan is de bron niet heel representatief. Een bron die niet heel betrouwbaar of representatief is kan nog steeds iets nuttigs zeggen over een mening van een bepaald persoon of over een bepaalde historische gebeurtenis, en kan dus nog steeds wel bruikbaar zijn.

In vragen over betrouwbaarheid of bruikbaarheid moet jij beargumenteren in welke mate een bron betrouwbaar of bruikbaar is. Vaak moet je een gematigd antwoord geven, met een argument vóór en tegen de betrouwbaarheid/bruikbaarheid.

Bijna altijd wordt er bij de vraag een onderzoek gegeven. Jij moet aangeven of de bron betrouwbaar, bruikbaar en/of representatief is voor **dat onderzoek**. Bedenk je dus goed of de bron iets oplevert voor het onderzoek, zelfs als het misschien niet heel betrouwbare informatie is.

Probeer in je antwoord de begrippen **betrouwbaar**, **bruikbaar** en **representatief** te gebruiken.

Stappenplan:

1. Lees de vraag **en de omschrijving van het onderzoek** goed.
2. Lees de bron **en de omschrijving bij de bron** goed.
3. Bedenk je wat je precies moet noemen: betrouwbaarheid, bruikbaarheid, representativiteit?
4. Loop de bovenstaande punten af en formuleer je antwoord. Noem nooit meer argumenten dan er gevraagd worden.

Betrouwbaarheid en bruikbaarheid

Vragen deel 2

Vraag 1:

Bron – Yu Zhen schrijft op internet een blog (2016) over de Culturele Revolutie. Ze was als dertienjarig schoolmeisje een van de miljoenen trouwe Rode Gardisten.

“We werden allemaal gek wanneer we Mao zagen zwaaien. We schreeuwden en schreeuwden totdat we geen stem meer over hadden.” (...)“We werden Rode Gardist vanuit de overtuiging dat we zouden sterven om voorzitter Mao te beschermen, dat was onze rotsvaste overtuiging. Steeds opnieuw was mij geleerd dat voorzitter Mao dichter bij ons was dan onze moeders en vaders. Zonder voorzitter Mao, zouden we nergens zijn.” (...)Ik herinner me de wrede vervolging van haar leraren, de lynchpartijen van zogenaamde ‘klassenvijanden’, de hysterische massabijeenkomsten, en hoe we Beijing afstruinden om mensen op te sporen die zogenaamd contrarevolutionair schoeisel, kleding of haar droegen. We dachten dat als je een strakke broek droeg, je een monster was. We gebruikten een schaar om de punten van te spitse schoenen af te knippen, overdreven modieuze broeken kapot te knippen of haarlokken af te knippen.

Ik ben helemaal niet tegen de CCP. Ik vind dat ze het geweldig doen. Ze mogen me arresteren als ze dat willen, maar daar zijn geen redenen voor. Ik houd me volledig aan de feiten, ik schrijf precies op wat er toen is gebeurd. Ik vind dat de waarheid verteld moet worden, omdat jongere Chinezen moeten leren van onze geschiedenis, om te voorkomen dat deze zich herhaalt.

Stel je doet onderzoek naar de impact van de Culturele Revolutie in China en je vindt op internet deze blog uit 2016. Geef een argument voor en tegen de betrouwbaarheid van de bron.

Geef ook andere argumenten voor en tegen de bruikbaarheid van de bron voor dit onderzoek.

Vraag 2:

Bron – Plinius Minor is de gouverneur van de Romeinse provincie Bithynia–Pontus (in het huidige Turkije). Omstreeks 112 na Christus schrijft Plinius in een brief aan keizer Trajanus:

Vooralsnog heb ik met mensen die bij mij als christenen werden aangegeven de volgende procedure gevolgd. Ik heb ze de vraag gesteld of ze christenen waren. Wie dat toegaf heb ik dat een tweede en derde maal gevraagd, met het dreigement van de doodstraf. Wie dan nog volhield, heb ik laten afvoeren. Ik twijfelde er niet aan dat, los van de inhoud van hun bekentenis, minstens hun dwarsheid en onbuigzame koppigheid gestraft moest worden. Anderen die dezelfde waanzin aanhingen heb ik, omdat ze Romeinse burgers waren, op een lijst laten zetten voor transport naar Rome.

Juist door dit optreden breidden de aanklachten zich weldra uit en deden zich in verschillende vormen voor. Er werd een anonieme beschuldiging ingediend, met daarin de namen van velen. Mensen die ontkenden dat ze christen waren (of geweest waren) heb ik gebedsformules laten nazeggen, en aan uw beeltenis, die ik voor dit doel bij de godenbeelden had doen zetten, wierook en wijn laten offeren, en bovendien Christus laten vervloeken. Dit zijn allemaal dingen waar men echte christenen nooit toe kan dwingen, naar men zegt. Deze mensen heb ik daarom gemeend te moeten laten gaan.

De brief van Plinius Minor is een van de eerste documenten waarin Romeinse maatregelen tegen christenen staan beschreven. Een gegeven: Plinius publiceert veel van zijn brieven, maar de brieven aan Trajanus wil Plinius niet publiceren.

Leg uit dat je de beschrijving van de maatregelen tegen de christenen die Plinius aan de keizer stuurt als betrouwbaar kunt beschouwen.

Betrouwbaarheid en bruikbaarheid

Antwoorden deel 1

Antwoord vraag 1:

Een argument voor de betrouwbaarheid van de bron is dat Yu Zhen schrijft over iets wat **tegen de censuur** ingaat.

Een argument tegen de betrouwbaarheid van de bron is dat ze de blog pas schrijft in 2016. Er zit dus **veel tijd tussen** de gebeurtenis en het opschrijven.

OF

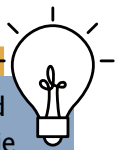
Een argument tegen de betrouwbaarheid van de bron is dat ze de blog schrijft voor **publicatie**, met het doel om jongere Chinezen te overtuigen.

Een argument voor de bruikbaarheid van de bron is dat het **onderwerp van de bron goed aansluit** op het onderwerp van het onderzoek / de bron is een voorbeeld van de impact van de Culturele Revolutie.

Een argument tegen de bruikbaarheid van de bron is dat het alleen over de Culturele Revolutie in Beijing gaat. De bron is dus niet heel **representatief** voor heel China.

Vraag 2:

Uit het antwoord moet blijken: dat je de beschrijving als betrouwbaar kunt beschouwen omdat Plinius zijn beleid moet weergeven aan de keizer, waarbij hij de beschrijving niet wil uitbrengen als **publicatie**.

Deze vraag is een goed voorbeeld van hoe de verschillende kenmerken van betrouwbaarheid en bruikbaarheid aan de orde komen. Als je deze verschillende argumenten als het ware uit je hoofd leert, hoef je bij een bron alleen maar te bepalen welk argument van toepassing is. Dus:

Betrouwbaarheid is afhankelijk van: doel van de bron, tijd tussen onderwerp en bron, wetenschappelijkheid.

Bruikbaarheid is afhankelijk van: aansluiting op onderwerp, representativiteit, evt. betrouwbaarheid.

Als een bron écht niet betrouwbaar is, is dat soms ook een argument tegen de bruikbaarheid. Maar zelfs dan is het bij sommige soorten onderzoeksvragen nog steeds bruikbaar. Denk bijvoorbeeld aan een poster vol propaganda. Dat is niet hele betrouwbare informatie, omdat het bedoeld is voor publicatie; om een publiek over te halen. Toch is het bijvoorbeeld bruikbaar voor een onderzoek naar de inzet van propagandamiddelen.

Oefen op de volgende bladzijde de drie verschillende opdrachten. Probeer goed in te schatten wanneer je welk argument kunt gebruiken en kijk jezelf op de pagina daarna na.

Betrouwbaarheid en bruikbaarheid

Vragen deel 2

Vraag 3:

Perikles (495–429v. Chr.) was een belangrijk staatsman in de Atheense stadstaat. Hij stond bekend om zijn welsprekendheid en zijn democratische ideeën.

Stel: je doet onderzoek naar de ideeën van Perikles en je vindt deze twee bronnen:

- Het pamflet 'Over Themistokles, Thukydides en Perikles', geschreven door Stesimbrotus van Thasos (470–420v. Chr.). Hierin werd Perikles ervan beschuldigd een affaire te hebben met zijn schoondochter. Tijdgenoten van Stesimbrotus noemen hem een roddelaar.
- Het boek 'Parallele Levens', geschreven door Plutarchus (46–120) waarin een biografie van Perikles is opgenomen. In dit boek worden de levens beschreven van beroemde Griekse en Romeinse personen. Plutarchus raadpleegde oude geschriften en inscripties die later verloren zijn gegaan.

Geef telkens een argument voor en een argument tegen de betrouwbaarheid van elke bron.

Vraag 4:

Bron –Uit een keure (afspraken over stadsrechten) van 1191 uit Gent, ondertekend door de weduwe van de Franse graaf Filips II van Augustus:

‘De burgers van Gent moeten hun vorst en vriend boven elke andere prins op de wereld trouw zijn, zolang hij hen volgens recht en rede behandelt.

De instelling van dertien schepenen(1), die in rechtszaken vonnissen, is een privilege van de stad.

Wanneer één van de schepenen sterft of ontslag neemt, mogen de overige schepenen een nieuwe kiezen en deze aan de vorst voorstellen. De vorst zal instemmen met hun keuze. De Gentenaren hoeven voor hun vorst aan geen enkele militaire tocht deel te nemen, tenzij op zee.

Ze mogen hun stad versterken door middel van muren, grachten en op andere manieren.’

(1) openbaar bestuurders

Stel: je doet onderzoek naar de bestuurlijke invloed van Poorters in Vlaamse steden. Geef een argument vóór de bruikbaarheid en een argument tegen de bruikbaarheid van de bron.

Betrouwbaarheid en bruikbaarheid

Antwoorden deel 2

Vraag 3:

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Het pamflet Over Themistokles, Thukydides en Perikles lijkt niet erg betrouwbaar omdat Stesimbrotus als roddelaar wordt gezien,

maar lijkt wel betrouwbaar omdat het door een tijdgenoot van Perikles is geschreven, waardoor de bron in bepaalde opzichten minder vertekend kan zijn / dichter bij het onderwerp staat.

Het boek Parallele Levens lijkt betrouwbaar omdat de schrijver gebruikmaakt van primaire bronnen / zich van een wetenschappelijke methodiek lijkt te bedienen,

maar lijkt minder betrouwbaar omdat de schrijver het veel later heeft opgeschreven waardoor vertekening kan zijn ontstaan / omdat de primaire bronnen niet meer bestaan en dus niet gecontroleerd kunnen worden.

Vraag 4:

De bron is bruikbaar omdat het duidelijk wordt dat Poorters in Gent weinig invloed hebben op het bestuur (omdat het bestuur geregeld wordt door schepenen).

De bron is minder bruikbaar omdat het alleen over Gent gaat en niet duidelijk wordt hoe het in andere steden gaat, de bron is dus niet heel representatief.

Wat wordt je volgende stap?

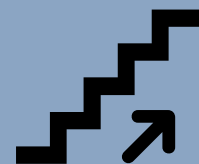
Bedenk voor jezelf:

Wat was je leerdoel ook alweer?

Hoe gingen deze oefeningen?

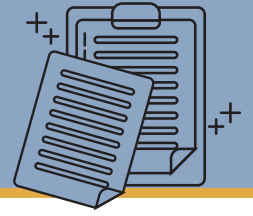
Moet je nog meer van dit soort oefeningen doen?

Ja? Oefen met vragen uit oude examens en vraag je docent om meer oefenvragen. Nee? Bedenk wat je nog meer moet oefenen om je doel te behalen. Alles behaald? Test jezelf met een D-toets achterin het boek óf bedenk een nieuw doel op bladzijde 4.

Dit waren de laatste vragen over betrouwbaarheid en bruikbaarheid.

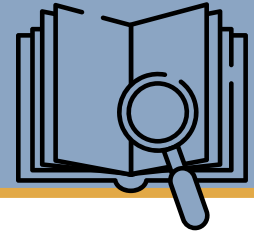
Notities

A series of horizontal dotted lines for writing notes, spanning the width of the page.

Bronvragen

Hoofdstuk 5

Bij een bronvraag kunnen er veel verschillende dingen aan je gevraagd worden. Het is belangrijk dat je weet wat je moet doen. Je kunt beginnen door te bepalen of je je eigen kennis moet toepassen, of dat je de informatie uit de bron moet halen. Je moet bijvoorbeeld je eigen kennis toepassen als er om een kenmerkend aspect gevraagd wordt dat bij de bron past. Soms moet je bij een bronvraag nieuwe informatie bedenken. Je moet dan 'beredeneren'. Dat woord staat dan bijna altijd in de vraag. (Beredeneer welk doel de auteur met deze bron had). Het antwoord staat niet in de bron en je hebt het ook niet kunnen leren. Je moet dan je eigen kennis van het tijdvak en de context van de bron gebruiken en toepassen op de bron.

Je moet informatie uit de bron gebruiken als er naar de interpretatie van de bron wordt gevraagd. Bij bijna alle bronvragen moet je informatie uit de bron halen. Je moet bijvoorbeeld met een bronverwijzing een ander antwoord onderbouwen, of je moet uitleggen welke boodschap of mening de auteur heeft. Soms wordt er al een interpretatie van de bron gegeven, die jij moet onderbouwen met een verwijzing. Dan staat er bijvoorbeeld: 'Je concludeert dat... leg uit waarom'. Er worden soms ook een aantal gegevens gegeven die jij moet onderbouwen.

Let op!

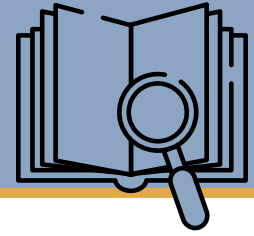
Soms moet je bij een bron beoordelen of de informatie betrouwbaar is of bruikbaar is voor jou of anderen. Deze vragen worden verder toegelicht in het hoofdstuk 'betrouwbaarheid en bruikbaarheid'.

Stappenplan:

1. Lees de vraag goed.
2. Lees de bron **en de toelichting bij de bron** goed.
3. Bepaal wat er van je gevraagd wordt. Waarvoor moet je de bron inzetten? Moet je je kennis gebruiken?
4. Zoek een zin of een deel van de zin die jouw antwoord het best onderbouwt. Je kunt jezelf controleren door je af te vragen of deze zin duidelijk is en of de zin echt uitlegt **waarom** jouw antwoord klopt.
5. Formuleer je antwoord. Je mag je verwijzing naar de bron letterlijk overnemen of **parafraseren**. Dan noem je de belangrijkste woorden of zinsdelen uit de bron in je eigen woorden.

Bronvragen

Vragen deel 1

Oefen bij de twee onderstaande bronnen met het bepalen van de juiste verwijzing. Markeer of noteer welk deel van de bron past bij de vraag die gesteld wordt. In deel 2 oefen je met het formuleren van een volledig antwoord. In deel 3 oefen je met het beantwoorden van vragen over beeldbronnen.

Vraag 1:

Bron: Deng Xihua vertelt in zijn biografie over zijn studietijd aan de universiteit van Beijing (1932):

“Een portret van Marx gaat van hand tot hand. We kijken naar het behaarde gezicht en proberen onze gezichten zo te plooiën dat we het voor onze Chinese oren zo lastige en door ons voor het eerst gehoorde woord ‘Marx’ inprenten. Li Dazhao leest het Communistisch Manifest voor en opgetogen horen we dat de revolutie onvermijdelijk is.

Het verwondert ons echter dat het proletariaat de voorhoede van deze revolutie moet vormen: de koelies, riksjaareners en botenslepers. Li Dazhao vertelt ons over de fabrieken en de fabrieksarbeiders. Maar wat een fabriek is, daar kan ik me niets bij voorstellen. Boven Peking roken geen fabrieksschoorstenen.”

Lees bovenstaande bron. Een bewering: de revolutionaire denkbeelden van Marx stonden ver af van de Chinese realiteit. Markeer of noteer:

- Een deel van de bron waaruit blijkt wat het denkbeeld van Marx is.
- Een deel van de bron waaruit blijkt dat het denkbeeld van Marx ver af stond van de Chinese realiteit.

Vraag 2:

Bron: In 1791 schrijft Olympe de Gouges:

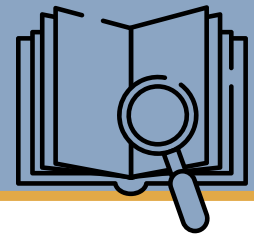
Zoek, onderzoek en onderscheid, als je dat kunt, de seksen in de ordening van de natuur. Overal vind je ze zonder onderscheid samen, overal werken ze samen in een harmonieus geheel aan dit onsterfelijke meesterwerk. Alleen de man heeft zich het recht aangemeten van de uitzondering een principe te maken. Grillig, blind, opgeblazen door wetenschap en gedegenereerd wil hij, in deze eeuw van Verlichting en scherpzinnigheid, in de meest grove onwetendheid als despoot heersen over een sekse die alle intellectuele vermogens bezit. Hij wil van de revolutie profiteren en aanspraak maken op zijn recht op gelijkheid.

Bewering: Olympe de Gouges geeft kritiek op de opstellers van de Verklaring van de rechten van de mens en burger.

Markeer het deel in de bron waaruit het best blijkt dat De Gouges vindt dat de opstellers de revolutie gebruiken om over vrouwen te heersen.

Bronvragen

Antwoorden deel 1

Vraag 1:

Bron: Deng Xihua vertelt in zijn biografie over zijn studietijd aan de universiteit van Beijing (1932):

“Een portret van Marx gaat van hand tot hand. We kijken naar het behaarde gezicht en proberen onze gezichten zo te plooiën dat we het voor onze Chinese oren zo lastige en door ons voor het eerst gehoorde woord ‘Marx’ inprenten. Li Dazhao leest het Communistisch Manifest voor en opgetogen horen we dat **de revolutie onvermijdelijk** is.

Het verwondert ons echter dat het **proletariaat de voorhoede van deze revolutie moet vormen**: de koelies, riksjaareners en botenslepers. Li Dazhao vertelt ons over de fabrieken en de fabrieksarbeiders.

Maar wat een fabriek is, daar kan ik me niets bij voorstellen. Boven Peking roken geen fabrieksschoorstenen.”

Een deel van de bron waaruit blijkt wat het denkbeeld van Marx is: Er komt een revolutie vanuit het proletariaat.

Een deel van de bron waaruit blijkt dat het denkbeeld van Marx ver af stond van de Chinese realiteit: de fabrieken die in Marx' revolutie een grote rol spelen bestaan helemaal niet in China.

Vraag 2:

Bron: In 1791 schrijft Olympe de Gouges:

Zoek, onderzoek en onderscheid, als je dat kunt, de seksen in de ordening van de natuur. Overal vind je ze zonder onderscheid samen, overal werken ze samen in een harmonieus geheel aan dit onsterfelijke meesterwerk. Alleen de man heeft zich het recht aangemeten van de uitzondering een principe te maken. Grillig, blind, opgeblazen door wetenschap en gedegenereerd wil hij, in deze eeuw van Verlichting en scherpzinnigheid, in de meest grove onwetendheid **als despot heersen over een sekse** die alle intellectuele vermogens bezit. Hij wil van de revolutie profiteren en aanspraak maken op zijn recht op gelijkheid.

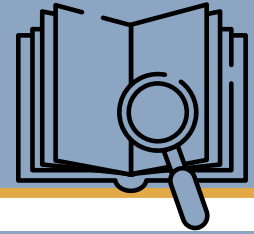
Bewering: Olympe de Gouges geeft kritiek op de opstellers van de Verklaring van de rechten van de mens en burger.

Markeer het deel in de bron waaruit het best blijkt dat De Gouges vindt dat de opstellers de revolutie gebruiken om mannen boven vrouwen te stellen.

Als je een verwijzing moet kiezen kun je jezelf twee vragen stellen. Is deze zin/dit zinsdeel een volledige verklaring voor mijn antwoord? Zijn er andere zinnen of zinsdelen die misschien een betere verklaring zijn? Probeer zo specifiek mogelijke verwijzen, en dus geen halve bronnen te citeren. Je mag op je examen ook parafaseren, dus in je eigen antwoorden de tekst herhalen. Je kunt dan bijvoorbeeld bij vraag 2 antwoorden: 'Dit wordt duidelijk in de bron omdat er staat dat mannen als despot willen heersen over de andere sekse'.

Bronvragen

Vragen deel 2

Vraag 3:

Voor deze vraag moet je Historische Context Duitsland geleerd hebben

Bron: een toespraak van nazi-partijlid Joseph Goebbels in 1928:

'We zijn een anti-parlementaire partij en daarmee tegen de grondwet van de Republiek van Weimar. We zijn ook tegen een neppe democratie. Wij weigeren in te stemmen met gratis treinkaartjes en salarissen voor mensen die dat niet verdienen. [...]

Maar waarom willen we dan zo graag de verkiezingen winnen en in de Rijksdag plaatsnemen? Alleen via de democratie krijgen we onze zin! Wij smeken niet om stemmen. Wij eisen overtuiging en passie! Wij zullen marcheren in deze marmeren gangen van het parlement. We willen niet bij deze hoop mest horen, wij willen het uit het parlement scheppen. Duitsland verdient dat. [...] Is de Rijksdag het begin van een samenwerking met het parlement? Denk je nou echt dat wij, na al die honderden of duizenden keren dat wij tegenover jullie stonden en predikten over een nieuw Duitsland, dat na al die keren wij zijn bedreigd door de rode massa(1), wij onze wapens neerleggen en kiezen voor gratis treinkaartjes?'

(1) 'De rode massa' verwijst naar socialisten en communisten.

Joseph Goebbels hield deze toespraak ten overstaande van een grote massa nationaalsocialisten in Berlijn waarmee hij het begin inluidde van de jaarlijks terugkerende 'Dawes-week', een week waarin de NSDAP fel tegen het Dawes-plan protesteerde. De toespraak laat duidelijke nationaalsocialistische kenmerken zien.

Noem twee verwijzingen aan de bron die kenmerkend zijn voor het nationaalsocialisme. Licht je antwoord toe.

Vraag 4:

Voor deze vraag moet je Tijdvak 2 geleerd hebben

Bron: In 47 na Christus wordt Domitius Corbulo benoemd tot gouverneur van de Romeinse provincie Germania Inferior, waar het op dat moment erg onrustig is. De Romeinse geschiedschrijver Tacitus schrijft daarover:

In diezelfde tijd vielen de (Germaanse) Chauci (...) onder leiding van Gannascus de provincie binnen. Deze man was afkomstig uit de stam van de Canninefaten, had lang in onze hulptroepen gediend, was toen gedeserteerd en had, na zich meester te hebben gemaakt van enige lichte vaartuigen, roofovervallen gepleegd langs de kust van Gallië. (...) Corbulo trok intussen goed voorbereid de provincie in (...). Nadat hij de vloot van de vijand tot zinken had gebracht, Gannascus had verdreven en de orde had hersteld, begon hij met de herinvoering van de vroegere discipline onder de legioenen, die de ontberingen van het soldatenleven waren ontwend en alleen nog aan buit dachten. (...) De schrik die hij veroorzaakte, trof zowel zijn eigen troepen als de vijand. Onze mannen kregen nieuwe moed; de barbaren verloren hun trots. De Friezen, die vijandig en verraderlijk waren geweest sinds hun eerdere opstand, gaven gijzelaars (als onderpand) en vestigden zich in gebieden die Corbulo aan hen toewees. Ook gaf hij hun een senaat, magistraten en wetten. Om ervoor te zorgen dat zij zouden blijven gehoorzamen, bouwde hij een fort.

Deze bron beschrijft twee manieren waarop de consolidatie van het Romeinse imperium plaatsvindt.

Geef aan welke twee manieren dat zijn.

Consolidatie
moeilijk woord?

Neem altijd je woordenboek mee naar het examen. Het kan je zomaar een punt opleveren.

Bronvragen

Antwoorden deel 2

Vraag 3:

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Twee kenmerken van de NSDAP die in de toespraak van Goebbels terugkomen zijn –een anti-democratische houding, wat duidelijk wordt uit 'de neppe democratie'/'we zijn een anti-parlementaire partij'.

–het verheerlijken van geweld, wat duidelijk wordt uit 'marcheren door de marmeren gangen van het parlement' / dat ze zeggen dat ze de wapens niet neer zullen leggen.

Omdat er staat 'voorbeeld van het juiste antwoord is', kun je ook andere antwoorden geven. Vraag je docent om hulp als je twijfelt of jouw antwoord goed is.

Vraag 4:

Voorbeeld van het juiste antwoord is:

In de bron wordt beschreven dat de Romeinen enerzijds een opstand met harde hand / militaire middelen neerslaan / een fort bouwen. Anderzijds het verslagen volk (hier de Friezen) romaniseren door aan hen een senaat / wetten te geven / de Romeinse cultuur over te dragen.

Dit is een voorbeeld van een antwoord waarin geparafraseerd wordt. Je mag ook citeren, maar dit is dus al voldoende om een antwoord op de vraag te geven.

Wat wordt je volgende stap?

Bedenk voor jezelf:

Wat was je leerdoel ook alweer?

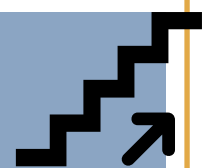
Hoe gingen deze oefeningen?

Ben je al klaar voor een andere oefening?

Ja? Ga door op de volgende bladzijde.

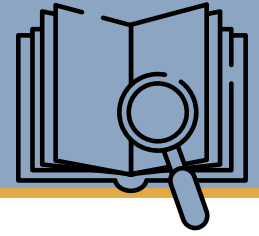
Nee? Vraag je docent om bronnen of gebruik oude examens.

Het advies is om de oefeningen op de volgende pagina ook te oefenen, omdat daar met beeldbronnen wordt geoefend. Je kunt ook andere vraagsoorten gaan oefenen, jezelf toetsen door een D-toetste maken achterin het oefenboek, of je kunt andere doelen formuleren op pagina 4.

Bronvragen

Vragen deel 3

Voor deze vraag moet je Historische Context China geleerd hebben

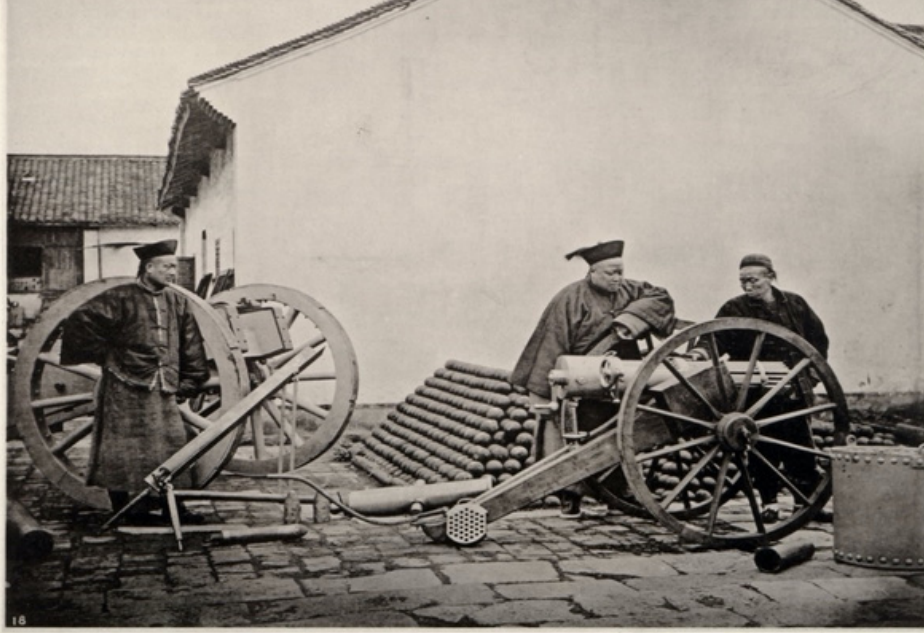

Foto uit 1869 van de wapenfabriek van Li Hongzhang in de Chinese stad Nanjing.

Toelichting: op de foto staan arbeiders van de fabriek tussen verschillende artilleriewapens zoals granaten en een mitrailleur. De fabriek staat onder leiding van de Brit Halliday Macartney.

Deze twee vragen gaan over beeldbronnen. Vind je dit moeilijker dan geschreven bronnen? Dan kan het je helpen om ook het hoofdstuk over spotprenten te lezen en de vragen te oefenen.

Vraag 5:

Li Hongzhang is een van de oprichters van de Zelfversterkingsbeweging. Met deze bron kan een uitgangspunt van deze beweging geïllustreerd worden.

Leg dit uit met een verwijzing naar de bron.

In 1635 maakt Theodoor van Thulden een gravure met de titel 'Mercurius verlaat Antwerpen'.

Toelichting: in het midden staat Mercurius, god van de handel, met in zijn rechterhand een geldbuidel en zijn koeriersstaf. Rechts staat de stedenmaagd Antwerpia, symbool voor de stad Antwerpen. Achter Antwerpia ligt een slapende matroos op een omgekeerde boot. Links ligt de riviergod Scaldis, symbool voor de rivier de Schelde, die Antwerpen verbindt met de Noordzee.

Vraag 6:

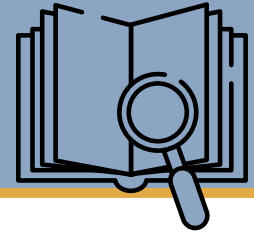
In deze prent geeft Theodoor van Thulden een gevolg weer van de Opstand voor de economie van Antwerpen.

Geef, met een verwijzing naar de prent, aan welk economisch gevolg van de Opstand Van Thulden weergeeft.

Bronvragen

Antwoorden deel 3

Vraag 5:

Met deze bron kan worden geïllustreerd dat de Zelfversterkingsbeweging streeft naar militaire modernisering naar **westers voorbeeld**, omdat er moderne / westerse wapens te zien zijn / omdat Li samenwerkt met een Brit om te moderniseren.

Opmerking

Alleen als in het antwoord wordt ingegaan op de overname van westerse technologie, worden scorepunten toegekend.

Deze twee vragen gaan over beeldbronnen. Vind je dit moeilijker dan geschreven bronnen? Dan kan het je helpen om ook het hoofdstuk over spotprenten te lezen en de vragen te oefenen.

Vraag 6:

Kern van een juist antwoord is:

Met (een van de volgende):

- de god van de handel Mercurius die Antwerpen heeft losgelaten / Antwerpen verlaat
- de slapende matroos
- de omgekeerde boot
- de Scheldegod die geketend is / de Scheldegod die slaapt

geeft Van Thulden weer dat de Antwerpse handel is ingestort **OF** dat de scheepvaart niet langer kan plaatsvinden.

Opmerking

Alleen als een juist gevolg voor de economie van Antwerpen wordt genoemd, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de prent.

Wat wordt je volgende stap?

Bedenk voor jezelf:

Wat was je leerdoel ook alweer?

Hoe gingen deze oefeningen?

Moet je nog meer van dit soort oefeningen doen?

Ja? Oefen ook het hoofdstuk spotprenten, of maak oude examens en vraag je docent om meer oefenvragen. Nee? Bedenk wat je nog meer moet oefenen om je doel te behalen. Alles behaald? Test jezelf met een D-toetsachterin het boek óf bedenk een nieuw doel op bladzijde 4.

Notities

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

Spotprenten

Hoofdstuk 6

Spotprenten zijn eigenlijk gewoon bronnen. Vaak komen ze uit de tijd die ze omschrijven. Wat spotprenten uniek maakt, is dat er een duidelijke mening van de auteur in zit, en dat er veel symboliek in zit. Die symboliek gebruikt de tekenaar om zijn mening over te brengen of een onderwerp aan te kaarten.

Dat is ook precies waar spotprent-vragen over gaan. Er kunnen twee dingen van je gevraagd worden: je moet het onderwerp van de bron noemen en/of de mening van de auteur weergeven. Dit moet je vervolgens altijd onderbouwen met elementen uit de spotprent. Je moet de prent dus goed **analyseren en interpreteren**, en daarna moet je je antwoord dus goed **beargumenteren**.

In het eerste deel kun je oefenen met het aanwijzen van elementen in de spotprent die het antwoord onderbouwen. Het onderwerp van de bron of de mening van de auteur is al voor je gegeven. In deel 2 kun je oefenen met het geven van het hele antwoord.

Stappenplan:

1. Lees de vraag goed.
2. Lees de toelichting bij de bron en kijk goed naar de spotprent. Bedenk of je symbolen in de prent herkent.
3. Bedenk of je de **mening** van de auteur moet bepalen of het **onderwerp** van de prent moet bepalen.
4. Formuleer een antwoord en probeer de beste voorbeelden uit de prent te benoemen. Let hierbij op symboliek, personen of dieren die landen voorstellen en gezichtsuitdrukkingen.

Spotprenten

Vragen deel 1

In dit deel kun je oefenen met het aanwijzen van elementen in de spotprent die het antwoord onderbouwen. Het onderwerp van de bron of de mening van de auteur is al voor je gegeven. In deel 2 kun je oefenen met het geven van het hele antwoord.

Spotprent over Bokseropstand (1900). Op de achtergrond zie je een Chinees figuur uit de Qing-dynastie. Op de voorgrond zie je van links naar rechts Koningin Victoria (Verenigd Koninkrijk), keizer Wilhelm II (Duitsland), tsaar Nicolaas (Rusland), Marianne (symbool voor Frankrijk) en keizer Meiji (Japan).

Vraag 1:

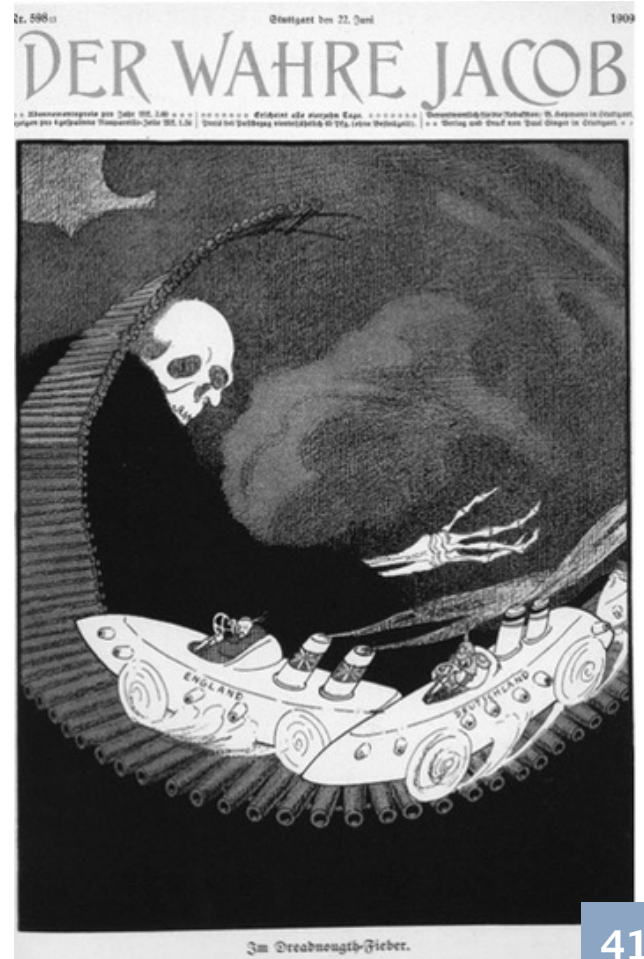
Een bewering: rond 1900 was de macht van de Qing-dynastie tot een dieptepunt gedaald. (**onderwerp**)
Noem twee elementen uit de spotprent waarin je de bewering terugziet.

Vraag 2:

In de tekening geeft de tekenaar de **mening** weer dat nieuwe investeringen in de marine in Duitsland en Groot-Brittannië zullen leiden tot een wapenwedloop (met een fatale afloop). Geef twee verwijzingen naar de prent die deze mening weergeven.

In het Duitse socialistische tijdschrift Der Wahre Jacob van 22 juni 1909 wordt deze prent afgedrukt:

Toelichting: in het onderschrift staat 'met slagschepen-koorts', op het voertuig links staat 'Engeland', op het voertuig rechts staat 'Duitsland'.

Spotprenten

Antwoorden deel 1

Vraag 1:

In de spotprent kun je de bewering terugzien aan

- de buitenlandse mogendheden die China verdelen / met elkaar ruziën over de verdeling van China en
- dat China buitengesloten wordt / China genegeerd wordt / China geen inbreng heeft in de verdeling

Het herkennen van de juiste elementen en toon in een spotprent is eigenlijk hetzelfde als citeren uit een tekstbron. Er is alleen vaak veel sprake van symboliek. Verschillende symbolen kun je uit je hoofd leren, maar je kunt vaak al veel aflezen aan het onderschrift van de spotprent.

Vraag 2:

In de spotprent kun je de mening van de auteur terugzien aan:

- de wenkende figuur van de dood
- de slagschepen als raceauto's
- het racen over de lopen van kanonnen
- de twee roekeloze bestuurders
- het dreigende losse einde van de weg

Bij een antwoord voor een spotprentvraag staat bijna altijd dat er alleen punten worden toegerekend voor de juiste verwijzingen als je de mening of het onderwerp goed benoemt hebt. Oefen daarmee op de volgende pagina!

Wat wordt je volgende stap?

Bedenk voor jezelf:

Wat was je leerdoel ook alweer?

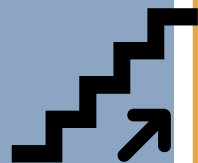
Hoe gingen deze oefeningen?

Ben je al klaar voor de volgende stap?

Ja? Ga door op de volgende bladzijde.

Nee? Vraag je docent om spotprenten of gebruik oude examens. Bekijk bij het antwoord alleen de mening of het onderwerp, en probeer zelf de juiste elementen erbij te zoeken.

Het advies is om de oefeningen op de volgende pagina ook te oefenen, omdat de eerste twee oefeningen geen beeld geven van jouw vaardigheid om spotprenten goed te interpreteren.

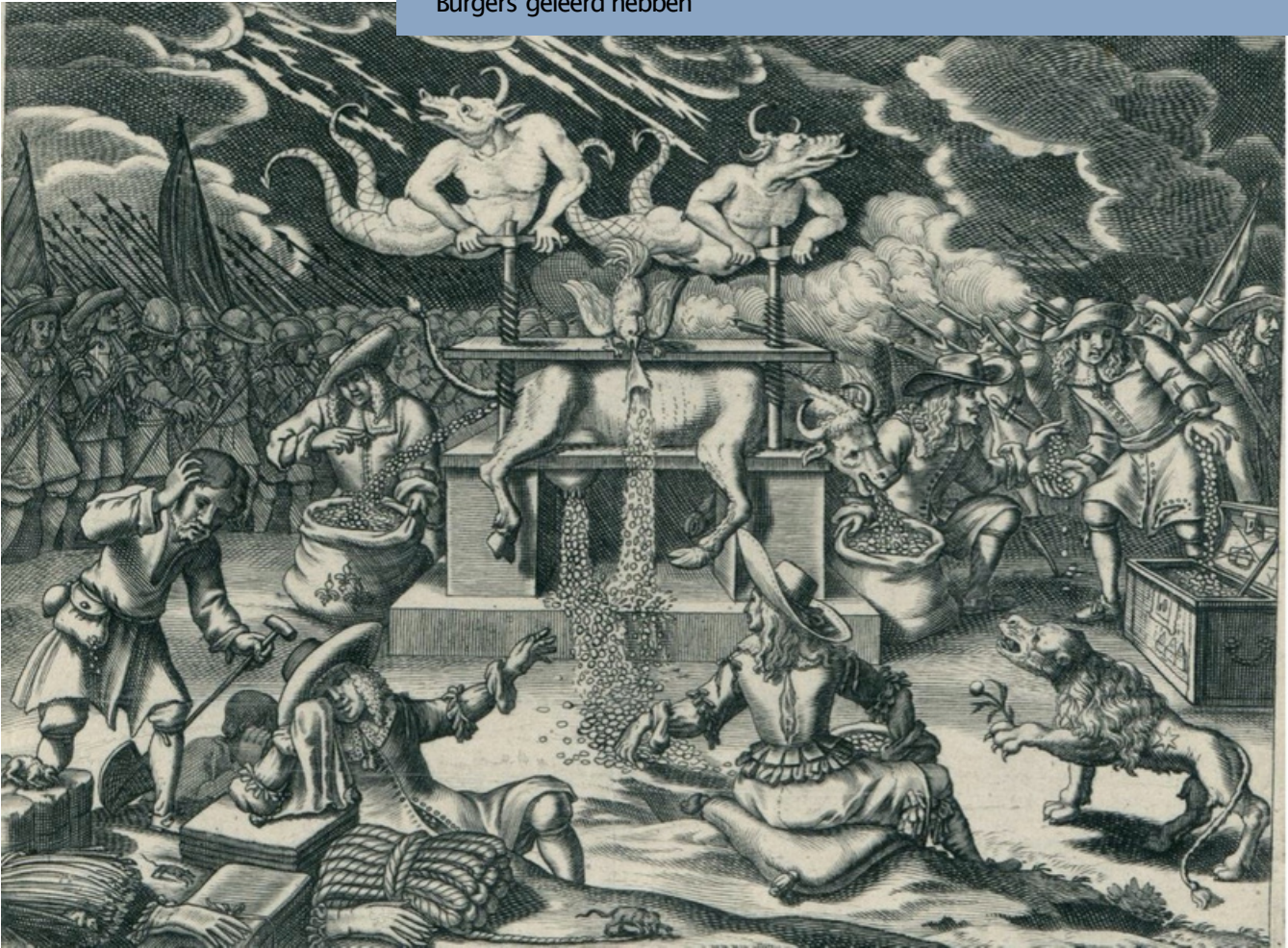

Spotprenten

Vragen deel 2

Voor het tweede deel van deze vraag moet je Historische Context Steden en Burgers geleerd hebben

bron – een tekening uit 1672 gemaakt door een anonieme prenttekenaar. Titel: 'Een nachtgezicht, waarin de geperste koe getoond wordt'.

Toelichting: In het midden wordt de Nederlandse koe leeg geperst door twee duivels die Johan de Witt en zijn broer Cornelis de Witt voorstellen. Uit de koe komt geld dat wordt opgevangen door Fransen. Op de achtergrond vuren Franse soldaten in de lucht, terwijl Nederlandse troepen moeten toezien en wordt verboden in te grijpen. Op de voorgrond staat de Nederlandse leeuw met een oranjetak in zijn poot.

Vraag 3:

De tekenaar van deze prent geeft een voorspelling van de politieke situatie van de Republiek ná 1672.

Leg uit, telkens met een ander voorbeeld uit de bron:

–welke voorspelling de tekenaar heeft, maar

–dat deze voorspelling niet opmerkelijk te noemen valt aan de hand van de mening van de auteur.

Benoem hierbij of de auteur prinsgezind of staatsgezind is.

Er wordt dus gevraagd naar de **mening** van de auteur, maar óók naar de **achtergrond** van die mening. Waarom heeft hij die mening? Daarnaast moet je bij beide antwoorden één verwijzing naar de prent geven. Je kunt dus **vier** punten halen voor **vier** antwoorden.

Spotprenten

Antwoorden deel 2

Vraag 3:

Kern van een juist antwoord:

De tekenaar voorspelt dat de Republiek in handen komt van Frankrijk / dat Frankrijk de zeggenschap over de Republiek krijgt / dat Frankrijk de Republiek gaat leegroven / uitbuiten, wat blijkt uit (één van de volgende):

- de Fransen vangen het geld op uit de leeg geperste koe
- de Nederlandse soldaten niet mogen ingrijpen, terwijl de Franse soldaten geweld gebruiken

Dit is niet opmerkelijk te noemen aangezien de tekenaar duidelijk prinsgezind is / tegen de staatsgezinden is, wat blijkt uit (één van de volgende):

- de Nederlandse leeuw die met een oranjetak in zijn poot staat (verwijzend naar de prins van Oranje)
- de gebroeders De Witt die als duivels zijn afgebeeld
- de gebroeders De Witt die de koe leeg persen

Opmerking

Alleen als bij de eerste deelvraag de juiste voorspelling van de tekenaar wordt gegeven bij de tweede deelvraag de achtergrond van de tekenaar juist wordt genoemd, worden scorepunten toegekend voor de juiste verwijzingen naar de bron.

TIP!

Kijk nog eens naar de toelichting van de bron:

Toelichting:In het midden wordt de Nederlandse koe **leeg geperst door twee duivels die Johan de Witt en zijn broer Cornelis de Witt voorstellen**. Uit de koe komt geld **dat wordt opgevangen door Fransen**. **Op de achtergrondvuren Franse soldaten in de lucht, terwijl Nederlandse troepen moeten toezien en wordt verboden in te grijpen**. Op de voorgrond staat de **Nederlandse leeuw met een oranjetak in zijn poot**.

Alle elementen die genoemd worden als verwijzingen in het antwoord had je kunnen opmaken uit de toelichting. Dit is niet altijd zo, maar vaak geeft de toelichting aan in welke richting je moet denken of staan er alvast tips voor waar je naar moet kijken in de bron. Ook in de titel **van** de prent staat vaak al een verwijzing waar je gebruik van kunt maken in je antwoord.

Oefen op de volgende bladzijde de laatste spotprent, evalueer daarna hoe je verder gaat. Ging dit foutloos? Dan kun je eventueel de volgende vraag overslaan.

Spotprenten

Vragen deel 3

Die falsche Adresse

© Wochenscht

Bron: Cartoon uit 1992 van Fritz Behrendt met de titel 'Het verkeerde adres'.

Toelichting: De man links is Helmut Kohl, de mannen achter de protesterende mensen zijn Walter Ulbricht, Jozef Stalin en Erich Honecker.

Vertaling: Op de borden staat: 'schandaal', 'wij eisen', 'protest', 'werk en welvaart'. Rechtsomder staat 'bankroet'.

Er wordt dus gevraagd naar het **onderwerp** (waarover onvrede heerste), de **mening** van de auteur en daarbij één verwijzing naar de bron. Je kunt dus drie punten halen.

Vraag 4:

Een interpretatie: Fritz Behrendt geeft een mening weer over de onvrede van inwoners van de voormalige DDR na de Duitse hereniging.

Licht deze interpretatie toe door:

Te noemen welke onvrede van voormalige inwoners van de DDR Behrendt weergeeft

Uit te leggen welke mening Behrendt weergeeft op de protesten na de hereniging, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Spotprenten

Antwoorden deel 3

Vraag 4:

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Behrendt geeft weer dat inwoners van de voormalige DDR na de hereniging ontevreden zijn over de economische toestand in Oost-Duitsland
- Behrendt geeft de mening weer dat de protesten (waarbij wordt gevraagd om welvaart/werk) ten onrechte worden gehouden tegen de leider van het herenigde Duitsland/hadden moeten worden gericht tegen de leiding van de voormalige DDR / het voormalige Oostblok
- Door (een van de volgende):
 - De titel 'Het verkeerde adres'.
 - Af te beelden dat de demonstranten met hun rug staan naar de veroorzakers van de ellende/ naar de voormalige leiders van de DDR / naar Stalin.

Opmerking

Alleen als bij de tweede deelvraag een juiste mening van Behrendt wordt genoemd, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

De eerste verwijzing was de titel, de tweede verwijzing stond verwerkt in de toelichting. Ook bij deze spotprent kon je dus veel informatie uit de tekst halen.

Uitleg eerste deelvraag:

Behrendt geeft weer dat inwoners van de voormalige DDR na de hereniging ontevreden zijn over de economische toestand in Oost-Duitsland.

>De ontevredenheid kun je zien aan de sippe gezichten van de mensen, het feit dat ze protesteren en de teksten op de spandoeken (schandaal, protest). Het feit dat het gaat over de economische toestand kun je zien aan de 'bankroet' stad en de teksten op de spandoeken (welvaart, werk).

Wat wordt je volgende stap?

Bedenk voor jezelf:
Wat was je leerdoel ook alweer?
Hoe gingen deze oefeningen?
Moet je nog meer van dit soort oefeningen doen?

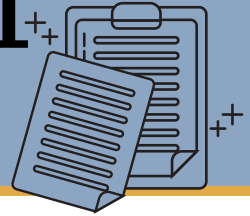
Ja? Oefen meer van dit soort oefeningen in de oude examens of vraag je docent om extra oefenvragen. Nee? Bedenk wat je nog meer moet oefenen om je doel te behalen. Alles behaald? Test jezelf met een D-toetsachterin het boek óf bedenk een nieuw doel op bladzijde 4.

Dit was de laatste vraag
over spotprenten

Diagnostische toets 1

Vragen

Chronologievraag –2 punten te behalen

De volgende historische beschrijvingen hebben te maken met de medische wetenschap en staan in willekeurige volgorde:

1. Christiaan Barnard voerde in Kaapstad de eerste geslaagde harttransplantatie uit die door de televisie over de hele wereld bekend werd.
2. De Griekse arts Hippocrates legde na onderzoek het verband tussen trommelstokvingers en longaandoeningen en toonde aan dat dit geen straf van de goden was.
3. Edward Jenner infecteerde de zoon van zijn tuinman met koepokken om hem immuun te maken voor pokken. Daarmee ontdekte hij het pokkenvaccin, dat in de Britse industriesteden veel arbeiders het leven zou redden.
4. Egyptische artsen begonnen na de uitvinding van het schrift hun recepten op te schrijven voor volgende generaties.
5. Nicolas Rolin, een rijk lid van de opkomende stedelijke burgerij, stichtte in Beaune (Frankrijk) een hospitaal voor de armen: het Hôtel-Dieu.
6. William Harvey deed onderzoek naar de bloedsomloop door bij vrijwilligerseen ader te openen en leverde daarmee een bijdrage aan de wetenschappelijke revolutie.

Zet deze beschrijvingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Verbandenvraag –3 punten te behalen

Let op: voor deze vraag moet je tijdvak 4 en 5 kennen.

De Italiaanse schilder Giorgio Vasari schreef in 1550 een boek met daarin biografieën en beschrijvingen van werken van Italiaanse schilders, architecten en beeldhouwers die leefden tussen 1300 en 1550. Hij benoemde daarbij drie periodes:

- 1 de veertiende eeuw, die met kunstenaars als Cimabue en Giotto de “rinascimento” (hergeboorte, renaissance) van de klassieke kunsten betekende;
- 2 de periode van “augumento” (vermeerdering) waarin de kunst groeide en verbeterde;
- 3 zijn eigen periode vanaf 1500, de “perfezione” (volmaaktheid) met Michelangelo als centrale kunstenaar.

Toelichting: Vasari gebruikte in zijn *Vite* de term “middeleeuwen” om de tijd te beschrijven tussen de klassieke oudheid en de veertiende eeuw.

Historici beweren dat er een verband bestaat tussen de opkomst van de steden in West-Europa, het boek van Vasari (zie bron) en de verspreiding van de renaissance.

Leg uit welk verband dat was.

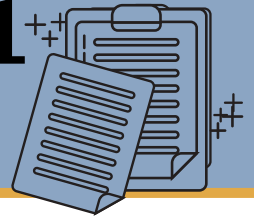
Continuïteit en verandering –3 punten te behalen

Let op: voor deze vraag moet je tijdvak 10 kennen.

De Amerikaanse overheid greep wel in bij de Blokkade van Berlijn, maar niet tijdens de bouw van de Berlijnse Muur. Leg uit, met een verwijzing naar beide gebeurtenissen, welke continuïteit in de Amerikaanse buitenlandse politiek je met dit verschil in aanpak kunt aantonen.

Diagnostische toets 1

Vragen

Spotprent -3 punten te behalen

Prent van de Britse tekenaar George Cruikshank uit 1819, met als titel *The Radical's Arms* (de Wapens van de Radicalen).

Toelichting: Op de banier (vlag) linksboven staat: 'geen god! geen religie!' Op de banier (vlag) rechtsboven staat: 'geen koning! geen grondwet!'

Tussende banieren staat een Franse vrijheidsmuts met een rozet met de Franse driekleur.

Onder de guillotine hangt een brandende wereldbol. Op de grond liggen onder meer een wetboek, een gebroken weegschaal en voorwerpen die verwijzen naar de kerk en het koningshuis.

In 1819 vindt in de Engelse stad Manchester een demonstratie plaats tegen het bestaande kiesstelsel en tegen de hoge importbelasting op graan. Beiden beschermen de positie van de Britse landadel. Nadat het stadsbestuur van Manchester beveelt de leiders van de demonstratie te arresteren, vindt een bloedbad plaats. Hierna vaardigt de Britse regering de Six Acts uit, waarin onder andere bijeenkomsten van meer dan 50 mensen worden verboden.

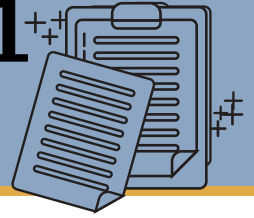
Een bewering: Cruikshank geeft in deze prent de mening weer dat de invoering van de Six Acts noodzakelijk is, omdat het gevaar bestaat dat demonstraties de radicalen aan de macht brengen.

Leg uit of deze bewering klopt met behulp van twee verwijzingen naar de spotprent.

Diagnostische toets 1

Vragen

Bronvraag –2 punten te behalen

Bron:

In 1789 neemt Emmanuel Sieyès als afgevaardigde van Parijs zitting in de Staten-Generaal van Frankrijk. Voor de opening van de Staten-Generaal schrijft hij een pamflet, waarvan kopieën verspreid worden in Parijs. Hij schrijft over de derde stand:

Wat is de derde stand? Alles. Wat is hij tot op dit ogenblik op politiek terrein geweest? Niets. Wat vraagt hij? Iets te worden. De derde stand is een volledige natie. Wat is er nodig opdat een natie zou blijven bestaan en zou bloeien? Private ondernemingen en openbare ambten. Alle private ondernemingen kunnen in vier groepen ondergebracht worden: veldarbeid, industrie en handel, wetenschappen en kunsten, en huisarbeid. Wie oefent deze bedrijvigheid uit? De derde stand. Maar de winstgevende en eervolle ambten zijn alleen door de leden van de bevoorrechte standen bezet. Wat is de derde stand tot hiertoe geweest? Niets.

Vraag:

Spreekt Emmanuel Sieyès in deze bron positief of negatief uit over het ancien regime? Onderbouw je antwoord met een verwijzing naar de bron.

Betrouwbaarheid en bruikbaarheid –3 punten te behalen

Bron:

In de Völkischer Beobachter, de partijkrant van de NSDAP, van 17 mei 1933 wordt de arrestatie beschreven van socialistische partijleiders in de deelstaat Baden:

Vóór de gevangenis had zich een reusachtige menigte verzameld, die de gearresteerden ontving met boegeroep, gefluit en scheldwoorden. De eerste politievrachtwagen, waarop de gearresteerden met ontbloot hoofd zaten, werd voorafgegaan door twee rijen SS'ers die de straat vrijmaakten. Achter die eerste politieauto volgde een tweede met SA'ers(1). Daarnaast liepen aan twee kanten en aan het einde SA-mensen mee. De wagens reden stapvoets door een dichte mensenmassa, die op veel plaatsen acht rijen dik was. Zonder onderbreking klonk langs de hele weg gefluit en boegeroep. (...) Het gedrang van het publiek was zo groot dat het straatverkeer geheel werd lamgelegd. Onderweg werden verscheidene schreeuwers van het Rot-Front(2) meteen op straat gearresteerd en in de tweede politiewagen meegevoerd.

(1) De SS en SA zijn paramilitaire organisaties van de nazi's.

(2) Rot-Front is een paramilitaire organisatie van de Duitse communistische partij.

Vraag:

Stel: je doet onderzoek naar de politieke ontwikkelingen in Duitsland tijdens de eerste maanden van het naziregime en je hebt twee onderzoeksvragen:

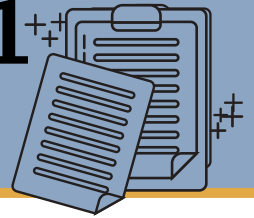
Hoe groot is de steun van de Duitse bevolking voor de politieke veranderingen in Duitsland

Verandert Duitsland na het aantreden van het naziregime in een totalitaire staat?

Je vindt de Völkischer Beobachter over het algemeen een onbetrouwbare bron, maar je besluit dat je het fragment toch kunt gebruiken. Leg uit voor welke onderzoeksvraag je de bron kunt gebruiken. Leg ook uit waarom de bron voor de andere onderzoeksvraag minder bruikbaar is.

Diagnostische toets 1

Vragen

Chronologievraag:

4-2-5-6-3-1

Als de volgorde klopt krijg je twee punten. Als de volgorde klopt als je er één cijfer tussenuit haalt, krijg je één punt

Verbandenvraag:

Voorbeeld van een juist antwoord is:

De opkomst van de steden in West-Europa leidde tot het toenemen van de handelscontacten met onder andere Noord-Italië. 1 punt

Handelaren die tussen West-en Zuid-Europarondreisden namen het boek van Vasari mee en verkochten het aan geïnteresseerden. 1 punt

Via het werk van Vasari raakten de werken en ideeën van renaissanceschilders en -kunstenaar ook bekend in Noord-en West-Europa. 1 punt

Let op: er zijn meerdere antwoorden mogelijk. Zorg dat je van begin tot eind uitlegt hoe de opkomst van steden leidt tot de verspreiding van de Renaissance, en dat het boek van Vasari een voorbeeld is van hoe ideeën werden verspreid. Twijfel je? Vraag je docent om hulp.

Continuïteit en verandering:

Uit het antwoord moet blijken dat:

De continuïteit is de Amerikaanse containmentpolitiek (of een juiste omschrijving hiervan) 1 punt

Waardoor de Amerikanen wel ingrepen bij de Blokkade van Berlijn, omdat de Sovjet-Unie haar macht probeerde uit te breiden. 1 punt

Waardoor de Amerikanen niet ingrepen bij de bouw van de Muur, omdat de bestaande situatie behouden bleef. 1 punt

Spotprent:

De bewering klopt. 1 punt

Dit is te zien aan (twee van de volgende) 2 punten: de wereldbol die onder de guillotine ligt / in brand staat; het vertrappen van de rechtspraak / de wetten / koninklijke attributen / kerkelijke attributen; de banier met 'geen koning! geen grondwet!' / 'geen god! geen religie!'; het bloederig mes van de radicaal/ de dronkenschap van de radicalen.

Bronvraag:

Sieyès spreekt zich negatief uit over het ancient regime, 1 punt

omdat hij stelt dat de derde stand geen toegang heeft tot eervolle / openbare ambten / dat openbare ambten bezet worden door leden van de bevoorrechte standen.

1 punt

Betrouwbaarheid en bruikbaarheid:

De bron is het meest bruikbaar voor de tweede onderzoeksvraag. 1 punt

omdat er in de bron openlijk verteld wordt over hoe socialistische leiders / communisten protestanten worden gearresteerd. 1 punt

De bron is minder bruikbaar voor de eerste onderzoeksvraag, omdat de bron partijdig is en dus overdreven kan zijn. 1 punt

Vul hier in hoeveel punten je per vraagsoort gehaald hebt:

Chronologie: /2

Verbanden: /3

Continuïteit/

verandering: /3

Spotprent: /3

Bronvraag: /3

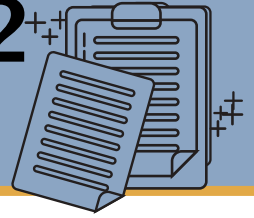
Betrouwbaarheid/

bruikbaarheid: /3

Totaal: /17

Diagnostische toets 2

Vragen

Chronologievraag –2 punten te behalen

De volgende bouwwerken zijn opgenomen op de werelderfgoedlijst van UNESCO en staan in willekeurige volgorde:

1. De binnenstad van de Franse stad Provins kreeg zijn huidige vorm toen in de stad een jaarmarkt werd gevestigd tijdens de herleving van de agrarisch-urbane samenleving in West-Europa.
2. De familie De Medici liet in Toscane villa's bouwen en tuinen aanleggen die door de vernieuwende bouwstijl beschouwd werden als typisch renaissancistisch.
3. De grachtengordel in Amsterdam werd aangelegd tijdens de economische bloeitijd van de Republiek.
4. De haven van Delos was een belangrijk handelscentrum in de mediterrane wereld tijdens de bloei van de Griekse stadstaten.
5. De moskee van Kairouan werd gebouwd kort nadat de eerste aanhangers van de islam begonnen met de verspreiding van hun geloof.
6. De Valongokade in Rio de Janeiro werd gebouwd als aankomstplaats voor de slavenscheperen die uit Afrika aankwamen.

Zet deze bouwwerken in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Verbandenvraag –3 punten te behalen

Let op: voor deze vraag moet je tijdvak 5 kennen.

In 1546 brak een oorlog uit tussen Karel V en een aantal protestantse Duitse vorsten, die een jaar later in de Slag bij Mühlberg door Karel V werd gewonnen.

Geef aan dat de oorlog tussen Karel V en de Duitse vorsten verband hield met ontwikkelingszaken het optreden van Luther op de Rijksdag in Worms.

Continuïteit en verandering –3 punten te behalen

Let op: voor deze vraag moet je tijdvak 6 kennen.

Bron:

In 1627 schrijft Jan Pieterszoon Coen vanuit Batavia aan de bewindhebbers van de VOC:

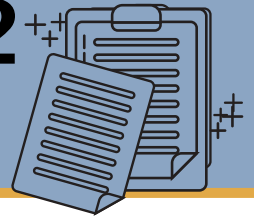
Met hulp van de Staten-Generaal dient de Compagnie veel schepen met allerlei volk naar Indië te sturen. Met goede vooruitzichten dienen veel mensen ertoe bewogen te worden om op hun kosten en risico hetzij met hun eigen schepen of met die van de Compagnie, naar Indië te vertrekken. Het vooruitzicht dat gegeven kan worden is de uitdeling van land, fruitbomen en slaven (...). Aan alle landen, niemand uitgezonderd, behalve openlijke vijanden, zal de vrije handel in Batavia worden toegestaan. Omdat genoemde landen over veel mensen beschikken, hebben zij eenvoudig toegang tot de middelen die nodig zijn voor het onderhoud van oorlogsschepen, de benodigde soldaten en de inkoop van zo veel specerijen als Europa maar hebben kan (...). Nu moet de Compagnie het avontuur aangaan en het moeilijkste deel voor haar rekening nemen; dan zullen de particulieren het risico lopen en zal de Compagnie zeker zijn van haar inkomsten.

Vraag:

Jan Pieterszoon Coen stelt een verandering voor in het beleid van de VOC. Het bestuur van de VOC wijst het voorstel af. Welke verandering in beleid haal je uit het voorstel van Coen?

Diagnostische toets 2

Vragen

Spotprent –2 punten te behalen

Let op: voor deze vraag moet je tijdvak 9 kennen.

In deze prent geeft de Franse tekenaar Albert Guillaume een verschil weer tussen een gevolg van de Eerste Wereldoorlog voor Frankrijk en Duitsland.

Leg uit, met een verwijzing naar de bron, welke boodschap de tekenaar hiermee wil overbrengen.

Op 15 maart 1917 publiceert het Franse satirische tijdschrift La Baïonnette deze prent van Albert Guillaume op de voorpagina.

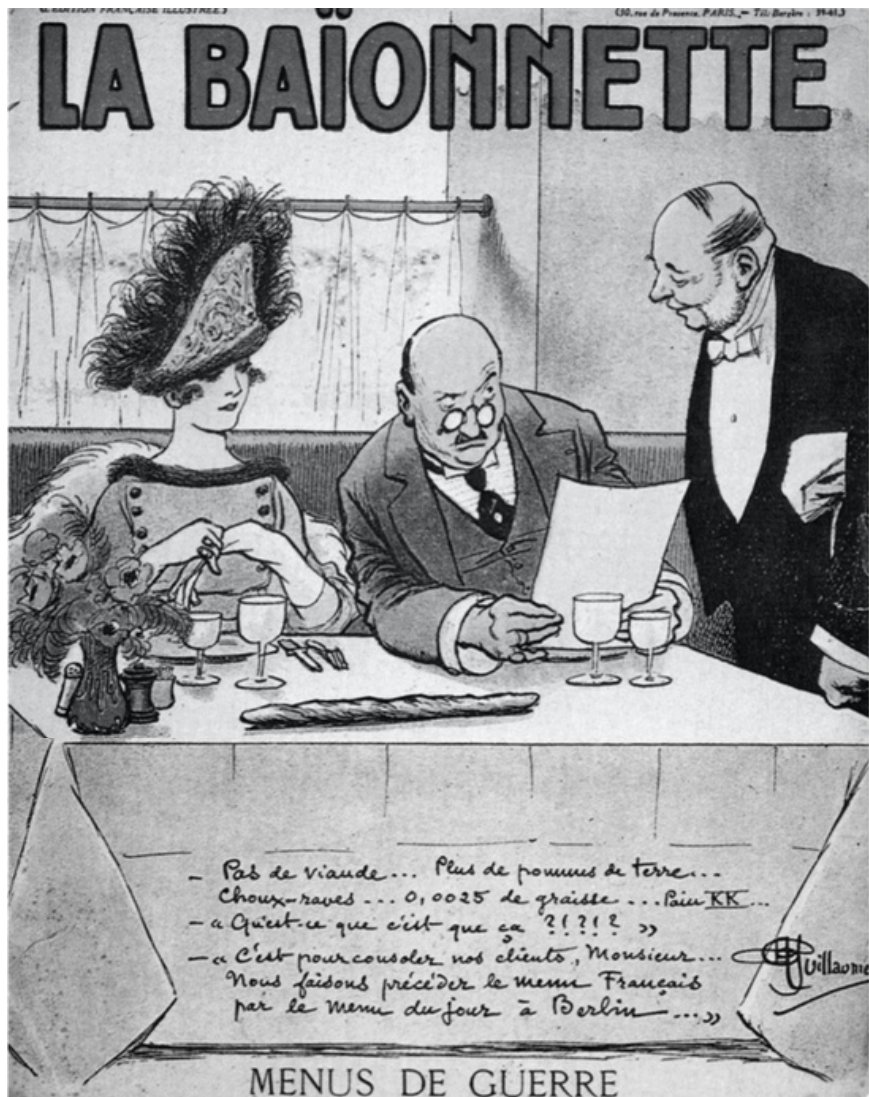
Toelichting: Onderaan staat: 'Oorlogsmenu's.'

Op het tafelkleed in de Franse bistro staat het volgende gesprek geschreven:

'Geen vlees ... geen aardappelen meer ... koolrabi ... 0,0025 gram vet ... brood zonder graan ...'

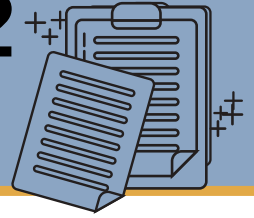
Wat heeft dit te betekenen?!?!?

'Dat is om onze klanten te troosten, mijnheer. Voordat we het Franse menu geven, laten we eerst het dagmenu uit Berlijn zien.'

Diagnostische toets 2

Vragen

Bronvraag –2 punten te behalen

Let op: voor deze vraag moet je historische context Verlichting kennen.

Bron:

Op 24 april 1793 geeft Maximilien Robespierre in een toespraak een toelichting op de bepaling over bezit in zijn eigen versie van de Verklaring van de rechten van de mens en de burger:

Vraag een mensenhandelaar wat bezit is; hij zal antwoorden door te wijzen op die lange doods-kist die hij zijn schip noemt en waarin hij mensen dicht op elkaar stouwt die nog in leven lijken: "Daar is mijn bezit. Ik heb hen voor zoveel per hoofd gekocht."

Vraag het een edelman die veel grond en lijfeigenen bezat en die van mening is dat de wereld op zijn kop is gezet omdat hij ze niet meer heeft.

Vraag:

Op grond van deze bron kan worden geconcludeerd dat Robespierre behoort tot de radicale stroming in de Verlichting. Noem twee verwijzingen naar de bron waaruit dit blijkt.

Betrouwbaarheid en bruikbaarheid –2 punten te behalen

Bron:

Een koptische(1) bron beschrijft de verovering van Egypte door de islamitische Arabieren. De bron is overgeleverd in een elfde-eeuwse Arabische vertaling, maar stamt uit de tijd kort na de verovering:

Door de beproevingen en onderdrukking waaraan Cyrus(2) de rechtzinnige kopten in het geloof blootstelde, week een groot aantal onder hen van het rechte pad af, sommigen uit angst voor vervolging, anderen door omkoping, en weer anderen door overreding en bedrog. (...) Toen zond de vorst van de moslims een leger naar Egypte onder aanvoering van een van zijn trouwe aanhangers, genaamd Amr ibn Al-Asi. (...) En in het jaar 641 veroverden de moslims Alexandrië, verwoestten de muren en staken veel kerken in brand. (...) Sanutius, een vrome edelman, bracht Amr op de hoogte van de situatie van de patriarch Benjamin, hoe hij uit angst voor de Byzantijnen op de vlucht was geweest. Toen liet Amr over alle provincies van Egypte een brief verspreiden, waarin hij schreef: "De plek waar Benjamin, de patriarch van de koptische christenen zich bevindt, valt onder onze bescherming. Laat hem in alle veiligheid terugkeren zodat hij het bestuur over zijn kerk en volk op zich kan nemen." Toen de heilige Benjamin dit vernam, keerde hij na een afwezigheid van dertien jaar in grote blijdschap terug naar Alexandrië, gesierd met de kroon van het lijden dat het rechtzinnige volk had ondergaan vanwege de vervolging door de ketters.

(1) Kopten zijn volgelingen van de christelijke kerk van Egypte. Deze bron is afkomstig van koptische christenen die zich hebben afgescheiden van de koptische kerk van Cyrus.

(2) Cyrus is rond 631 door de christelijke Byzantijnse keizer Herakleios aangesteld tot gouverneur van Egypte en patriarch van de koptische kerk van Alexandrië.

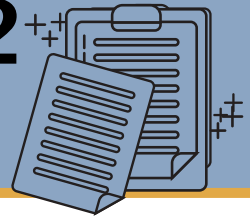
Vraag:

Stel: je doet onderzoek naar de Arabische verovering van Egypte in de zevende eeuw en je vindt deze bron. Je twijfelt aan de bruikbaarheid van deze bron voor de reconstructie van de gebeurtenissen bij de Arabische verovering.

Geef een reden om te twijfelen aan de betrouwbaarheid van de informatie uit deze bron en geef een reden om te twijfelen aan de bruikbaarheid van de bron.

Diagnostische toets 2

Vragen

Chronologievraag:

4 - 5 - 1 - 2 - 3 - 6

Als de volgorde klopt krijg je twee punten. Als de volgorde klopt als je er één cijfer tussenuit haalt, krijg je één punt

Verbandenvraag:

Karel V verzette zich tegen het protestantisme. 1 punt

Op De Rijksdag in Worms werd de splitsing van de kerk officieel. 1 punt

Het verband is dat de Rijksdag in Worms dus een oorzaak was van de oorlog / dat de oorlog een gevolg was van de splitsing van de kerk / Rijksdag van Worms. 1 punt

Continuïteit en verandering:

Uit het antwoord moet blijken dat:

Coen stelt voor om het monopolie van de VOC op handel met Indië los te laten. 1 punt

Dit kun je zien aan dat Coen zegt dat alle landen de vrije handel zal worden toegestaan. 1 punt

Spotprent:

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Met het afbeelden van de keuze eerst het Duitse menu te laten zien / van de verbazing van de Franse gast over het karige Duitse menu, 1 punt

wil Albert Guillaume de boodschap overbrengen dat de Eerste Wereldoorlog Duitsland economisch harder treft dan Frankrijk (zodat het Duitse menu de Fransman moet opvrolijken) / dat Duitsland de Eerste Wereldoorlog aan het verliezen is 1 punt

Opmerking

Alleen als de boodschap juist wordt weergegeven, wordt 1 scorepunt toegekend aan een juiste verwijzing naar de prent.

Bronvraag:

Twee van de volgende (twee punten):

- afkeer van de slavenhandel / afkeer van het bezit van slaven
- afkeurende beschrijving van een edelman
- kanttekeningen bij bezit in het algemeen

Betrouwbaarheid en bruikbaarheid:

Er kan getwijfeld worden aan de betrouwbaarheid van de bron omdat de bron vertaald is naar het Arabisch / later herschreven is. 1 punt

Er kan getwijfeld worden aan de bruikbaarheid van de bron omdat de bron afkomstig is van één Egyptische richting (de Kopten). De bron is dus niet representatief voor heel Egypte / de bron is dus mogelijk partijdig. 1 punt

Vul hier in hoeveel punten je per vraagsoort gehaald hebt:

Chronologie:/2

Verbanden:/3

Continuïteit/

verandering:/3

Spotprent:/2

Bronvraag:/2

Betrouwbaarheid/

bruikbaarheid:/2

Totaal: /14

Gebruik deze score om je doelen op blz. 4 mee te bepalen

Notities

A series of horizontal dotted lines for writing notes, spanning the width of the page.

